

SWEDEN FOOD ARENA®

Styrkeområden i svensk livsmedelsexport

Genomgång av exportstatistik
för perioden 2017–2024

Innehåll

Förord	3
Inledning	5
Fördelar och nackdelar med internationell handel	6
Fördelar med internationell handel	6
Nackdelar med internationell handel	7
Exportdeltagande driver nationell utveckling	8
Effekter av internationell handel på livsmedelskedjan	8
Strategier för konkurrenskraft	10
Pris- och egenskapskonkurrens i livsmedelskedjan.....	10
Metod för att urskilja pris- och egenskapskonkurrens	11
Svensk livsmedelsexport – en översikt	13
Export från olika värdekedjor i svensk livsmedelsproduktion	20
Animaliebaserad värdekedja (exklusive fisk)	20
Spannmålsbaserad värdekedja	27
Värdekedja för oljor och fetter	32
Värdekedjan för frukt, bär och grönsaker	38
Dryckesindustrin.....	44
Värdekedja för fisk, kräft- och blötdjur	46
Styrkeområden inom svensk livsmedelsexport	50
Finns livsmedelsorienterad forskning som kan stötta styrkeområden i svensk livsmedelsexport?	51
Slutsatser	56
Policyrekommendationer.....	57
Källförteckning	58

© Sweden Food Arena 2025

Projektledare: Marie Gidlund

Text: Sara Johansson

Grafisk form: Ordförandet

Besöksadress: Franzéngatan 1 B (Gröna näringslivets hus)

Postadress: C/O Lantbrukarnas Riksförbund, 105 33 Stockholm

www.swedenfoodarena.se

Förord

Våren 2025 presenterade regeringen en uppdaterad Livsmedelsstrategi, kallad 2.0. Regeringen avser att kraftsamla arbetet med genomförandet inom tre fokusområden:

- Ökad robusthet i livsmedelskedjan
- Exportfrämjande
- Svensk kvalitet och gastronomi

Sveriges export av livsmedel har stadigt ökat de senaste åren, men det har även handelsunderskottet gjort. Om höga exportambitioner ska uppnås, behöver vi bättre förstå inom vilka produktsegment företagen redan idag kan konkurrera med pris eller unika egenskaper, och för att stärka utvecklingen behöver vi även säkerställa att offentliga satsningar på forskning och innovation stödjer den utveckling som eftersträvas.

Vi har därför gett i uppdrag till Sara Johansson, Jönköping International Business School att, med sina djupa insikter om livsmedelssystemet, göra en genomlysning av exportstatistik under perioden 2017–2024 för att identifiera segment, baserade på svenska råvaror, där Sverige har god förmåga att konkurrera på internationella marknader. Sara har även gjort en bibliometrisk analys för att undersöka om forskning vid svenska lärosäten och forskningsinstitut stödjer utvecklingen inom dessa produktområden.

Rapporten visar att svenska exportframgångar i hög grad finns inom produktsegment som kan klassas som livsmedelsingredienser och insatsvaror. Inom många produktområden sker den högvärdiga förädlingen i andra länder. Den bibliometriska analysen visar att forskningen i huvudsak har haft fokus på miljö och klimat, hållbarhet, nutrition och hälsa. Dessa områden är viktiga att fortsatt utveckla, de stärker Sveriges position som en leverantör av hållbara produkter. Däremot finns stora gap i satsningar på kunskapsutveckling som stärker företagets förmåga att konkurrera med produkttegenskaper som kan utvecklas utifrån resultat av forskning kring miljö, klimat, hälsa mm. Företagens konkurrenskraft, dvs förmåga att kunna konkurrera med pris eller unika produkttegenskaper, bygger på att antingen utveckla effektiva produktions- och logistikprocesser som gör det möjligt att konkurrera med låga priser, eller på att utveckla produkttegenskaper som det finns en hög betalningsvilja för. För att stärka konkurrenskraften behövs stora satsningar på ny kunskap inom områden som produktions- och processteknik, sensorik, produktutveckling, förpackningsdesign med mera, det vill säga kunskapsområden som bidrar till att skapa värde för slutkonsument.

Min förhoppning är att rapporten blir ett viktigt kunskapsunderlag i våra gemensamma diskussioner om hur kommande Fol-satsningar ska utformas och inom vilka områden dessa ska ske, hur vi bäst kan stärka kunskapsutbytet mellan näringsliv och akademi och hur vi kan fortsätta utveckla ett stödjande innovationsfrämjande ekosystem som stödjer tillväxten hos både stora och små företag. Tillsammans kan vi förverkliga Livsmedelsstrategi 2.0 och samtidigt säkerställa konkurrenskraftiga och lönsamma företag, jobb i hela landet och en ökad försörjningsförmåga.

Trevlig läsning!

Marie Gidlund

Verksamhetsledare, Sweden Food Arena

Inledning

Den internationella handeln med livsmedel innebär att konkurrensen skärpts både på inhemska och globala marknader. För svenska livsmedelsföretag innebär detta en allt tuffare situation på hemmamarknaden, där ökad importkonkurrens leder till minskande marknadsandelar. För att upprätthålla försäljningsvolymerna måste företag därför söka sig till utländska marknader.

Export erbjuder inte bara en möjlighet att kompensera för minskad inhemsk efterfrågan, utan öppnar även dörrar till marknader med högre betalningsvilja och större avsettningsmöjligheter. Detta är särskilt viktigt för företag där stordriftsfördelar är avgörande för kostnadseffektivitet, eftersom den svenska marknaden är jämförelsevis liten. Samtidigt är konkurrensen hårdare på internationella marknader vilket gör att exportföretag måste ha en högre produktivitet än företag som enbart säljer på hemmamarknaden. Det finns en stor mängd forskning som bekräftar att exportföretag generellt sett har en högre produktivitetsnivå än icke-exporterande företag, vilket gör att företag som säljer på utländska marknader ofta har en stark position på sin hemmamarknad. Detta gör att exporterande företag generellt sett är mer framgångsrika än icke-exporterande, både vad gäller produktivitet, innovation och tillväxt. Därmed finns samhällsekonomiska vinster kopplat till företagens exportdeltagande eftersom branscher där en stor andel av företagen kan konkurrera på internationella marknader har högre produktivitet, lönsamhet och tillväxt. Mot denna bakgrund är det angeläget att identifiera produktområden där svenska företag har god förmåga att konkurrera på exportmarknaden.

I denna rapport görs en genomlysning av statistik över internationell handel i syfte att identifiera områden där svenska livsmedelsproducenter har god förmåga att konkurrera på internationella marknader och studera underliggande faktorer som skapar konkurrensförmåga. Denna genomlysning ger svar på följande frågeställningar:

- Inom vilka produktområden har Sverige en god konkurrenskraft?
- Hur sker tillväxten i export inom dessa produktområden?
- Härleds konkurrensförmågan till priskonkurrens eller egenskapskonkurrens?

Utifrån dessa frågeställningar identifieras ett antal styrkeområden inom svensk livsmedelsexport. Exporten rundas av med en diskussion om den svenska livsmedelsforskningens förmåga att i dagsläget stötta utveckling och tillväxt i dessa värdekedjor, vilken mynnar ut i ett antal policyrekommendationer. Men innan rapporten dyker ner i handelsstatistiken ges en översikt av den vetenskapliga litteraturen kring internationell handel och dess betydelse för utveckling av företag och branscher.

Fördelar och nackdelar med internationell handel

Internationell handel har länge betraktats som en central drivkraft för samhällsekonomisk utveckling. Den bygger på etablerade teorier om komparativa fördelar (Ricardo, 1817) och moderna modeller som belyser produktdifferentiering och stordriftsfördelar (Krugman, 1979, 1980; Helpman & Krugman, 1985), samt modeller som förklarar hur omfördelning av marknadsandelar till följd av starkare konkurrens leder till produktivitetsutveckling (Melitz, 2003). Den vetenskapliga litteraturen har nått konsensus i att de samhällsekonomiska vinsterna med internationell handel i de flesta avseenden överstiger samhällsekonomiska kostnader. Men det är viktigt att förstå att internationell handel har både för- och nackdelar.

Fördelar med internationell handel

De huvudsakliga samhällsekonomiska vinsterna kan sammanfattas i följande fem punkter:

1. Tillgång till fler typer av varor

Internationell handel gör det möjligt för länder att få tillgång till varor som annars vore svåra eller omöjliga att producera inom det egna landet, exempelvis kaffe i Norden eller tropiska frukter i kallare klimat (Ricardo, 1817). Detta möjliggör en effektivare resursallokering globalt och ökar den totala välfärden.

2. Mer varierat varuutbud

Handel öppnar för ett bredare produktutbud, även inom samma varukategori. Konsumenter får tillgång till fler varianter av exempelvis livsmedel, bilar eller kläder, vilket ökar konsumentnyttan (Krugman, 1979; Krugman et al., 2018). Detta fenomen beror på att konsumenter uppskattar variation och faktiskt upplever större nytta när konsumtionen kan spridas över flera olika produktvarianter (Stiglitz, 1977).

3. Lägre produktionskostnader

Företag som verkar på större, internationella marknader kan utnyttja stordriftsfördelar – dvs. sjunkande kostnader per producerad vid ökande produktionsvolym. Detta ökar effektiviteten i produktionen, vilket sänker priserna för konsumenterna (Krugman, 1980; Helpman & Krugman, 1985). Denna effekt bidrar till högre samhällsekonomisk effektivitet.

4. Ökad produktivitet

Ökad internationell konkurrens tvingar företag att bli mer effektiva. De företag som inte klarar konkurrensen slås ut, medan produktiva företag växer och tar marknadsandelar. Studier visar att marknadsdynamik som drivs av konkurrens leder till en ökning av den genomsnittliga produktiviteten i ekonomin (Bernard et al., 2003; Melitz & Ottaviano, 2008).

5. Högre innovationstakt och bättre produkter

Handel kan stimulera innovation, dels genom konkurrenstryck, dels genom ökad kunskapsspridning och tillgång till större FoU-resurser. Aghion et al. (2005) visar att ett måttligt konkurrenstryck gynnar innovation, medan Bloom et al. (2016) finner att importkonkurrens från Kina lett till ökad teknisk förnyelse i västvärlden.

Nackdelar med internationell handel

Trots fördelarna med handel finns det även betydande samhällsekonomiska och miljömässiga kostnader att beakta. Dessa negativa effekter är särskilt relevanta i en globaliserad och krisbenägen världsekonomi.

1. Längre transporter och ökad miljöpåverkan

Global handel kräver transporter över stora avstånd, vilket genererar betydande utsläpp av växthusgaser. Internationell frakt står för en växande andel av globala koldioxidutsläpp (Cristea et al., 2013; Peters et al., 2011). Ökad handel utan gröna transportsystem riskerar därmed att motverka klimatmål.

2. Undanträngning av strategiskt viktig inhemsk produktion

När importvaror är billigare än inhemskt producerade alternativ riskerar inhemsk produktion att konkurreras ut. Detta kan leda till att länder förlorar kontroll över produktionen av varor som är strategiskt viktiga, exempelvis mediciner, livsmedel eller mikrochips (Rodrik, 2011; Stiglitz, 2002).

3. Ökad sårbarhet för externa chocker

Globala värdekedjor är sårbara för störningar, som pandemier, politiska konflikter eller naturkatastrofer. Exempelvis visade COVID-19-pandemin hur snabbt tillgången till komponenter och varor kan påverkas av avbrott i internationella leveranskedjor (Baldwin & Freeman, 2022; Miroudot, 2020). En hög grad av beroende av utländska leverantörer kan därmed öka den ekonomiska sårbarheten.

Exportdeltagande driver nationell utveckling

Det finns en omfattande forskning som visar att det finns ett starkt samband mellan exportdeltagande och produktivitet på företagsnivå. Ett stort antal empiriska studier som visar att exportföretag i genomsnitt är större, mer produktiva, mer kapitalintensiva och betalar högre löner än icke-exportörer (Bernard, et al., 2003; Andersson et al., 2008, m.fl.). Den teoretiska förklaringen till dessa empiriska slutsatser är att exportföretag måste ha en högre produktivitet än icke-exporterande företag för att både kunna bära de högre kostnader som försäljning på utländska marknader medför och hävda sig i en skarpare konkurrens. Exportdeltagande är därmed ett resultat av ett urval – inte en orsak till ökad produktivitet.

Även om mycket fokus har lagts på att undersöka skillnader i produktivetsnivåer mellan exporterande och icke-exporterande företag ex-ante inträde på utländska marknader, har senare forskning också undersökt dynamiska effekter av export, såsom lärande genom export och konkurrensinducerad produktivitet. Melitz & Ottaviano (2008) utvecklar en modell där ökad handelsexponering sänker marginalerna, vilket i sin tur tvingar fram effektivare resursallokering och omstrukturering på marknaden. Ökad konkurrens från utlandet pressar svaga företag ut ur marknaden och tvingar kvarvarande aktörer att höja sin effektivitet. Liknande resultat presenteras i Bloom, Draca & Van Reenen (2016) i studier av importkonkurrens från Kina.

Exportframgångar gynnar således inte enbart enskilda företag – de bidrar till ökad ekonomisk tillväxt, högre reallöner och ökad produktivitet i hela sektorn. När effektiva företag växer på exportmarknaden och samtidigt stärker sin position på hemmamarknaden, trängs mindre effektiva aktörer ut. Denna omvandlingsprocess leder till en högre aggregerad produktivitet och ger konsumenterna tillgång till billigare och bättre produkter.

Effekter av internationell handel på livsmedelskedjan

Deltagande på internationella marknader driver upp produktiviteten även i livsmedelsföretagen (Johansson, 2008). Ändå är exportdeltagandet betydligt lägre i livsmedelssektorn än i övriga delar av tillverkningsindustrin. Detta beror dels på att handel med livsmedel och jordbruksråvara försvåras av både naturliga och politiska handelshinder, dels på att efterfrågan på inhemskt producerade livsmedel ofta är mycket stark, vilket gör att inhemska företag har en konkurrensfördel på den inhemska marknaden. Den konkurrens som kommer från importerade produktvarianter är därför viktig för att stimulera utveckling av såväl produkttegenskaper som produktionseffektivitet i de inhemska företagen. Samtidigt finns en risk att inhemsk produktion trängs undan av billigare importerad mat. Detta är en anledning till att många länder av beredskapsskäl vill skydda inhemska producenter mot konkurrens från utlandet genom handelstullar och andra handelshinder.

Priset för sådan politik är högre konsumentpriser och risk för att inhemsk produktion släpar efter i produktivitetstillväxt. Skydd mot konkurrens leder ofta till för lite konkurrens för att en bransch ska vara i framkant när det gäller produktionsteknik och produkttegenskaper. Global handel är därför en viktig drivkraft till kontinuerlig utveckling och innovation.

Global handel bidrar också till diversifierade försörjningskedjor och stabil livsmedelsförsörjning eftersom det lokalt kan vara stor variation i skördeavkastningar från år till år. Globalt sett är tillgången till jordbruksråvaror mer stabil och global handel är ett sätt att säkra tillgång till livsmedel även under skördesvackor. Globala värdekedjor är emellertid komplexa och sårbara för störningar (pandemi, konflikt, extremväder) där vi under senare år sett att externa chocker snabbt kan orsaka brister och exportförbud (Burkholz & Schweitzer, 2019). Som motvikt till långa globala värdekedjor har korta lokala leverantörskedjor blivit en viktig strategi för lokal hållbarhet. Dessa bygger på lokal produktion och konsumtion, minskar transporter, stärker social samverkan och kan främja lokal ekonomisk utveckling (Petruzzelli et al., 2023; Jarzębowski et al., 2020). Lokal produktion blir ofta mer småskalig och mer krävande att organisera rent logistiskt. Detta innebär att lokalt producerad mat, trots kortare leverantörskedjor, blir mindre kostnadseffektiva. Lokala värdekedjor kan dock utmana multinationella produktionsstrukturer om det finns en betalningsvilja hos konsumenter för lokal mat.

Effektiva och hållbara livsmedelssystem består ofta av en kombination av multinationella och lokala värdekedjor. Detta förutsätter att det finns en livsmedelssektor där det finns företag som har en god förmåga att konkurrera på internationella marknader. Dessa företag stimulerar produktivitetstillväxten bland övriga aktörer i branschen och kan också kompensera för att importerade varor dominerar i vissa marknadssegment på den inhemska marknaden. Genom att producera för en större internationell marknad byggs produktionskapacitet som ökar försörjningsförmågan i händelse av olika typer av kriser. I ett normaltillstånd finns dock inget strategiskt värde i att rikta produktionen specifikt mot den inhemska marknaden. Det är snarare så att det finns ett strategiskt värde i att öka exportdeltagandet eftersom det driver på utvecklingen i hela sektorn. En konkurrenskraftig och exportinriktad livsmedelsindustri har en central roll för en levande landsbygd och ett livskraftigt jordbruk i Sverige. Därför är exportframgångar inte bara en företagsfråga – utan också en strategisk fråga för ekonomisk tillväxt och livsmedelsberedskap.

Strategier för konkurrenskraft

Inom internationell handel och konkurrensanalys görs ofta en grundläggande åtskillnad mellan priskonkurrens och egenskapskonkurrens. Begreppen beskriver olika sätt som företag och länder kan uppnå konkurrensfördelar på exportmarknaden.

Priskonkurrens innebär att företaget konkurrerar genom att erbjuda lägre priser än sina konkurrenter. Detta är typiskt för lågkostnadsländer eller sektorer där produkterna är standardiserade och efterfrågan är mycket priskänslig (t.ex. råvaror, basprodukter, enklare industrivaror). Denna strategi kräver kostnadsledarskap – dvs. låga löner, låga produktionskostnader, effektiv logistik etc.

Egenskapskonkurrens syftar i stället på konkurrens som bygger på andra faktorer än pris, exempelvis produktkvalitet, innovation, varumärkesstyrka, tekniskt innehåll, hållbarhet, service och design. Denna form av konkurrens är särskilt viktig för höginkomstländer där kostnadsnivån gör det svårt för företagen att konkurrera med priser.

Pris- och egenskapskonkurrens i livsmedelskedjan

På marknader med homogena produkter och många likvärdiga alternativ, råder stark priskonkurrens. Konsumenterna är då mycket priskänsliga och byter lätt till billigare alternativ. Företagen agerar som pristagare och kan endast påverka intäkterna genom volym. För att lyckas krävs låga produktionskostnader per enhet, ofta genom stordriftsfördelar. Detta gäller särskilt för lågt förädlade jordbruksprodukter såsom spannmål och socker, där små prisförändringar kan skifta efterfrågan mellan leverantörer.

När produkter upplevs som unika – t.ex. genom kvalitet, ursprung, smak eller hållbarhet – kan företagen istället konkurrera med egenskaper. Här är efterfrågan mindre priskänslig, vilket ger större prissättningsutrymme. Produktdifferentiering uppstår både genom objektiva egenskaper (innehåll, näringsvärde) och subjektiva faktorer (varumärke, berättelse, miljöprofil). Exempelvis säljs ekologiska ägg eller svenskt nötkött ofta till ett högre pris än konventionella alternativ.

Inom livsmedelskedjan är priskonkurrensen mest framträdande i råvaru- och bulkledet, där produktdifferentiering är begränsad. Möjligheterna att konkurrera med egenskaper ökar med graden av förädling. I de senare leden – exempelvis för måltider eller konsumentförpackade varor – är egenskapskonkurrensen tydligare. Där spelar sensoriska kvaliteter, ursprungsmärkning och hållbarhetsprofil stor roll. Konsumenters betalningsvilja för miljö, djurvälstånd och inhemsk produktion är relativt hög i Sverige, men svårare att kapitalisera på i exportmarknader där nationella preferenser ofta favoriserar inhemskt producerade varor.

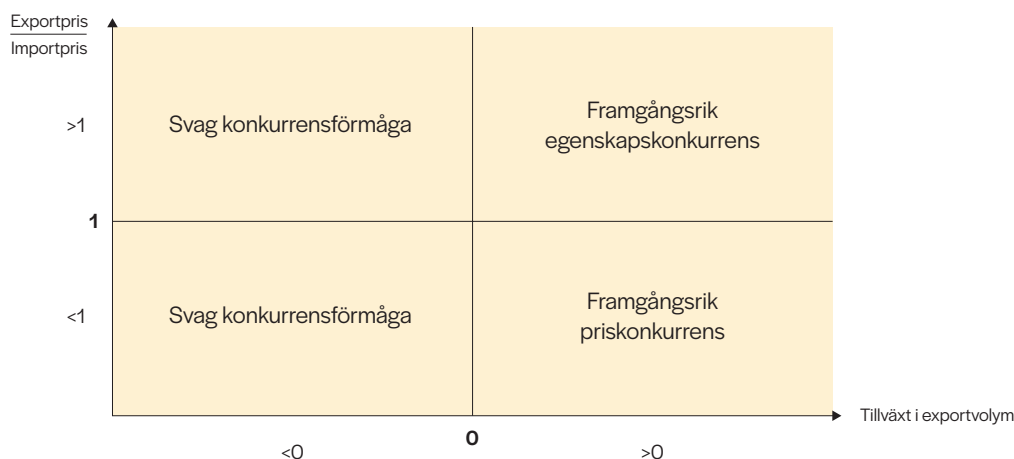
Metod för att urskilja pris- och egenskapskonkurrens

Enligt Aiginger (1997, 2000) kan typen av konkurrens analyseras genom relativa exportpriser. Låga relativpriser indikerar priskonkurrens, medan höga relativpriser som ändå upprätthåller exportvolym signalerar egenskapskonkurrens. Det tyder på att kunderna är villiga att betala mer för specifika produkttegenskaper. Om ett land säljer till ett högre pris än konkurrenter, men ändå behåller eller ökar sin exportandel, kan detta ses som ett tecken på att man erbjuder mer attraktiva produkter i form av kvalitet, innovation eller märkessymbolik (Aiginger, 1997).

I denna rapport används importpriser som jämförelsepris för att avgöra om exporten av specifika varugrupper kännetecknas av pris- eller egenskapskonkurrens. I enlighet med Aigingers resonemang placeras varje varugrupp in i en fyrfältsmatris där y-axeln mäter kvoten mellan exportpris och importpris och där x-axeln mäter tillväxten i exportvolym. Figur 1 illustrerar en sådan fyrfältsmatris där varugrupper med ett relativpris som är högre än 1, d.v.s. varugrupper där exportpriset är högre än priset på importerade produktvarianter i samma varugrupp, i kombination med en växande exportvolym hamnar i den övre högra rutan. Dessa varugrupper når exporttillväxt tack vare attraktiva produkttegenskaper som det finns en hög betalningsvilja för på exportmarknaden. Varugrupper där relativpriset är lägre än 1, d.v.s. har ett exportpris som är lägre än priset på importerade produktvarianter i samma varugrupp, samtidigt som exportvolymen ökar, är varugrupper som når exporttillväxt tack vare god förmåga att konkurrera med produktpriser. Dessa varugrupper hamnar i den nedre högra rutan i diagrammet.

Varugrupper där exporten minskar betraktas inte som konkurrenskraftiga på internationella marknader. Denna tolkning måste inte vara en absolut sanning eftersom skälen bakom sjunkande exportvolym kan vara flera, t.ex. att betalningsviljan är avsevärt högre på den inhemska marknaden vilket gör export relativt olönsamt. Principiellt kan vi dock utgå ifrån att växande exportvolym är en god indikator på konkurrenskraft, även om det motsatta inte alltid måste gälla.

FIGUR 1 Egenskapskonkurrens och priskonkurrens

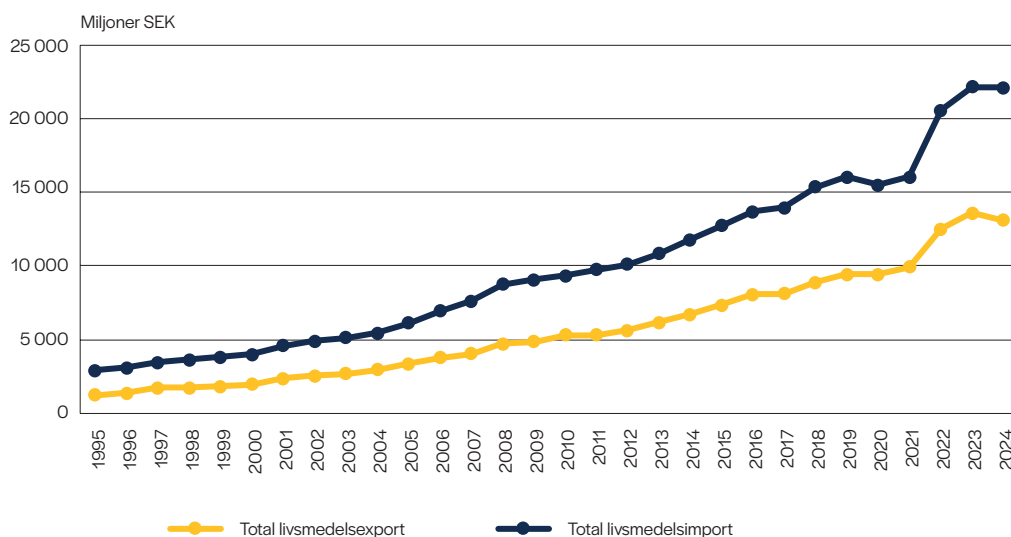

I nedanstående analyser av handelsstatistik används denna metod för att skilja mellan exportframgångar som härleds till egenskapskonkurrens eller till priskonkurrens. Exportpriser och importpriser är beräknade genom att dividera det totala exportvärdet per varugrupp med exportvolymen för varugruppen. På så vis beräknas ett genomsnittligt pris per exporterad kvantitet för varje varugrupp.

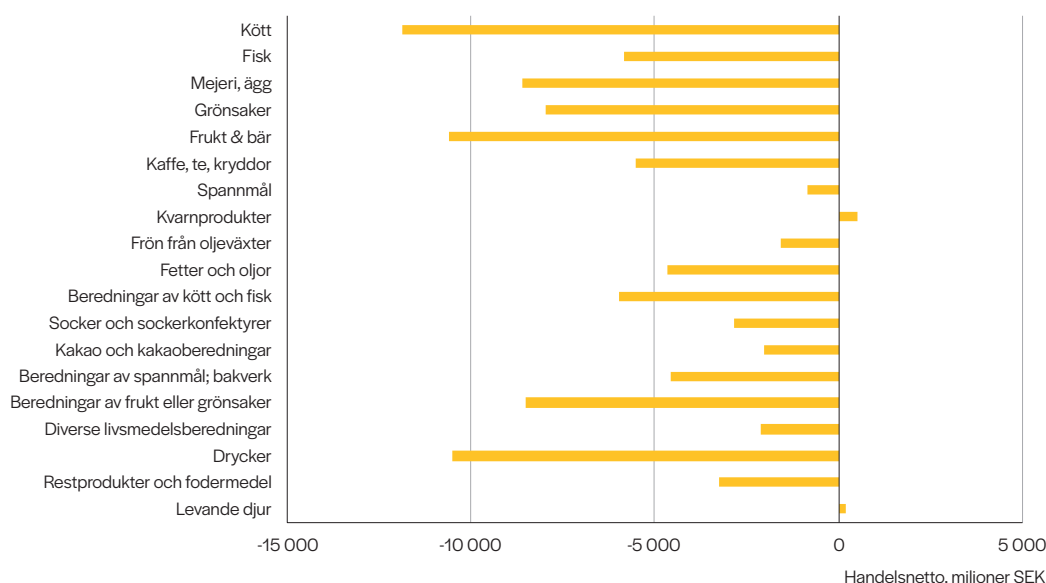
Svensk livsmedellexport – en översikt

Under det senaste decenniet har värdet av svensk livsmedellexport nästan fördubblats. Importen har emellertid ökat ännu mer och som figur 2 visar har gapet mellan import och export ökat sedan Sveriges inträde i EU år 1995. Det är alltså tydligt att Sveriges försörjningsförmåga har försämrats avsevärt de senaste 30 åren och år 2024 uppgick handelsunderskottet för livsmedel och jordbruksråvaror till drygt 90 miljarder SEK.

FIGUR 2 Sveriges utrikeshandel med livsmedel och jordbruksråvaror 1995–2024, inklusive fisk och sjömat

Figur 3 visar handelsnettot (exportvärde minus importvärde) för olika produktgrupper i Sveriges utrikeshandel med livsmedel och jordbruksråvaror. Figuren avslöjar att det år 2024 bara var två aggregerade produktgrupper där exporten överstiger importen (levande djur och kvarnprodukter). Inom alla andra produktområden är Sverige beroende av import för att tillgodose konsumenternas efterfrågan på livsmedel.

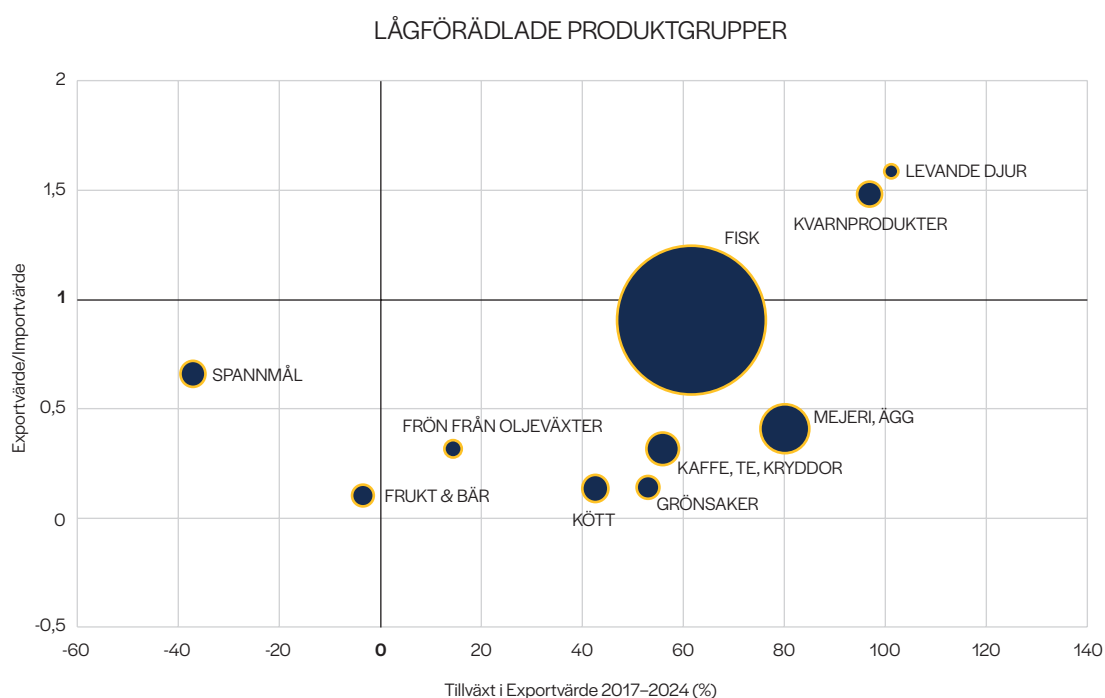
FIGUR 3 Handelsnetto (exportvärde – importvärde) för olika livsmedel

Figur 3 ger en bild av att konkurrensförmågan svensk livsmedelsproduktion generellt är mycket svag. Handelsnettot är emellertid bara en av flera indikatorer som speglar konkurrensförmågan på internationella marknader. Att varor handlas mellan olika marknader beror i grunden på att det finns stordriftsfördelar i produktionen som gör att produktionen blir kostnadseffektiv först när den uppnår en viss volym. I ett litet land som Sverige är den inhemska marknaden ofta för liten för att företag ska uppnå kostnadseffektiva produktionsvolymerna utan att sälja på export. Därför koncentreras den inhemska produktionen till ett fåtal produktvarianter, som säljs både på den inhemska och på utländska marknader. Konsumenterna, å andra sidan, efterfrågar en stor variation i sin konsumtion. Kombinationen av stordriftsfördelar på produktionssidan och efterfrågan på variation på konsumtionssidan gör att varje land koncentrerar produktionen till en delmängd av alla varor som efterfrågas och konsumenternas efterfrågan på variation tillgodoses genom import. Detta ger upphov till en betydande tvåvägshandel, särskilt inom varugrupper där det finns en stor produktdifferentiering. Således finns både en stor export och en stor import av många typer av livsmedel, i synnerhet livsmedel som är högt förädlade eftersom förädlingen i sig skapar möjlighet att utveckla särskiljande produkttegenskaper.

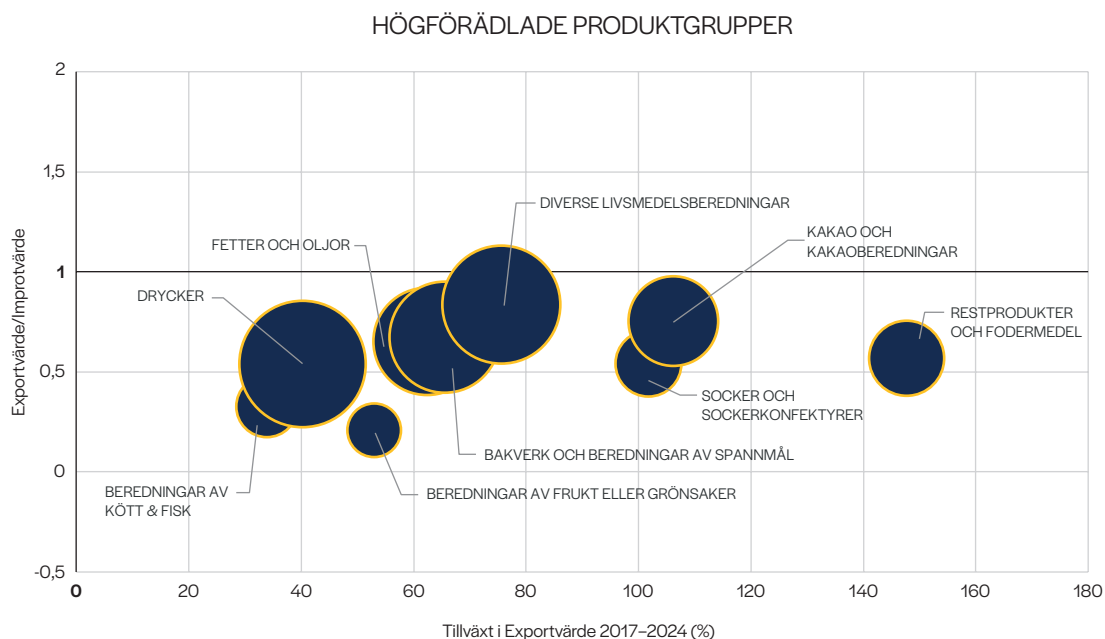
Stordriftsfördelar i kombination med produktdifferentiering innebär alltså att handelsnettot för specifika varugrupper inte är en särskilt god spegling av konkurrenskraft. För att få en mer nyanterad bild bör också handelsvolymerna och tillväxt i exportvärden beaktas. Figur 4 visar handelsbalansen uttryckt som kvoten mellan exportvärde och importvärde (y-axeln), exporttillväxt (x-axeln) samt storleken på exporten (representeras av punkternas storlek) för olika livsmedelsgrupper med relativt låg förädlingsgrad. Av figuren framgår tydligt att fisk med stor marginal är den största exportvaran. Den absolut övervägande andelen fisk som exporteras från Sverige har dock sitt ursprung i norska fiskodlingar som exporteras till EU-marknaden via Sverige. Sverige är alltså ett transitland för norsk fiskexport och den svenska fiskindustrin är i själva verket liten.

Ser man till övriga varugrupper i figur 4 är det endast levande djur och kvarnprodukter där exportvärdet överstiger importvärdet. Dessa varugrupper har också haft en kraftig ökning av exporten. Det finns också flera varugrupper med negativt handelsnetto som haft en stark exporttillväxt såsom mejeriprodukter, grönsaker och kaffe och te. Exporten av spannmål har däremot minskat över tid men intressant nog har exporten av kvarnprodukter vuxit i en omfattning som motsvarar minskningen i export av spannmål. Detta indikerar att en större mängd spannmål idag förädlas till kvarnprodukter innan den når exportmarknaden, i jämförelse med hur exporten såg ut år 2017.

FIGUR 4 Export av lågförädlade livsmedel

Figur 5 visar handelsbalans, exporttillväxt och exportvärde för mer förädlade produktgrupper. Som redan illustrerats i Figur 2 finns häribland inga varugrupper med där exportvärdet är större än importvärdet. Det finns emellertid många varugrupper med stark exporttillväxt, exempelvis choklad, sockerkonfektyrer och olika typer av restprodukter och fodermedel, där livsmedelsindustrin har blivit bättre på att hitta avsättningsmöjligheter. De största exportvärdena finns dock inom de branscher som producerar drycker, fetter och oljor, bakverk samt diverse livsmedelsbehandlingar.

FIGUR 5 Export av förädlade livsmedel

Figur 4 och 5 avslöjar att flera varugrupper där exporten är stor och har god tillväxt består av livsmedel som bygger på importerad snarare än svenskproducerad råvara, d.v.s. fisk, choklad och kaffe. Detta blir än mer tydligt då man bryter ner varugrupper till mer detaljerad nivå. Tabell 1 visar de 25 varugrupperna med störst export. Denna tabell toppas av färsk fisk, varav merparten är importerad odlad fisk från Norge. Längre ner i listan finns även fryst fisk samt beredda fiskeprodukter men i samtliga av dessa varugrupper är importen större än exporten. Ser man till hela listan är det bara 9 av 25 varugrupper som har ett positivt handelsöverskott.

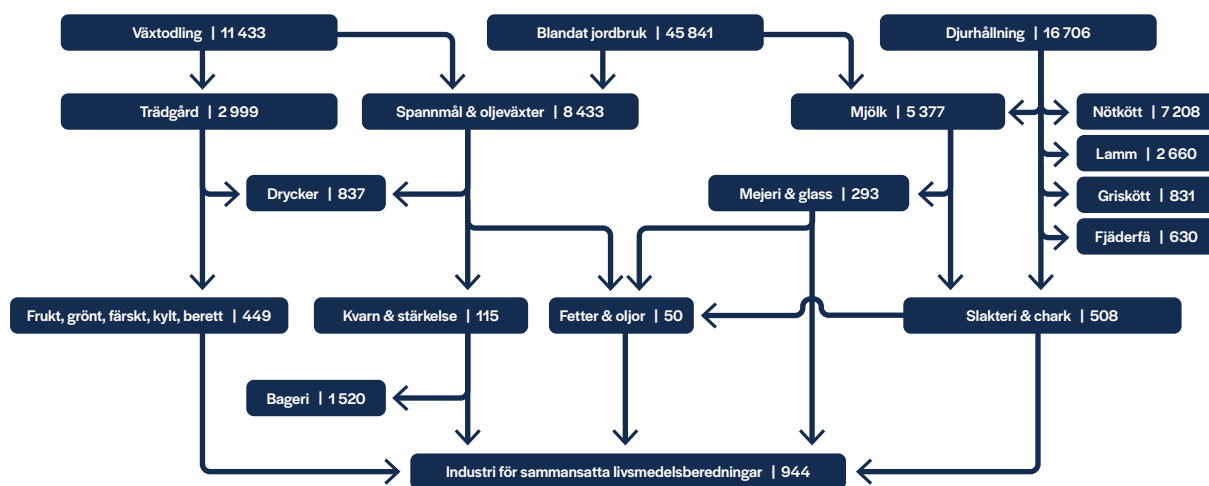
TABELL 1 Utrikeshandeln inom de 25 största varugrupperna i svensk livsmedelsexport

	KN-kod	Exportvärde, miljoner SEK	Importvärde, miljoner SEK	Handelsöverskott, miljoner SEK
Fisk (ej filéer) färsk	302	41 863	41 637	225
Fiskfiléer färsk	304	10 319	14 456	-4 137
Bröd, kakor och bakverk	1905	7 028	7 104	-76
Livsmedelsberedningar	2106	6 574	6 422	152
Choklad och andra kakaoberedningar	1806	6 209	6 218	-9
Sprit och likörer	2208	5 626	2 250	3 375
Margarin och andra matfettsblandningar	1517	4 267	1 166	3 102
Foderberedningar av restprodukter	2309	3 479	4 954	-1 474
Sockerkonfektyrer inte innehållande kakao	1704	2 712	4 404	-1 691
Mjölk och grädde, koncentrerad eller sötad	402	2 710	488	2 223
Vatten med tillsats av socker eller arom	2202	2 397	5 433	-3 036
Såser och beredningar för såser	2103	2 353	2 849	-496
Kaffe	901	2 206	6 480	-4 274
Etylalkohol och annan sprit	2207	2 002	3 315	-1 313
Fisk, torkad saltad rökt	305	1 946	2 390	-444
Fetter och oljor	1516	1 481	904	577
Jästa drycker	2206	1 378	179	1 199
Fisk fryst	303	1 359	2 390	-1 031
Ost och ostmassa	406	1 345	9 606	-8 261
Fisk beredd eller konserverad	1604	1 204	1 908	-704
Maltextrakt och beredningar av mjöl och gryn	1901	1 167	2 524	-1 357
Kött och slaktbiprodukter, beredda eller konserverade	1602	1 127	3 333	-2 206
Malt	1107	940	192	748
Vete samt blandsäd av vete och råg	1001	843	436	407
Glass	2105	809	1 360	-551

Kommande avsnitt koncentreras på de varugrupper och värdekedjor som bygger på råvaror som kan odlas i Sverige. Figur 6 nedan ger en schematisk överblick hur förädlingen av de råvaror som produceras i Sverige förädlas i olika värdekedjor från primärproduktion till konsumtionsfärdiga livsmedel. Ser vi till det första steget i värdekedjan, d.v.s. jordbruket, finns nästan 74 000 företag¹. Merparten av jordbruksföretagen är blandade jordbruk, alltså gårdar där det finns både djurhållning och växtodling. De renodlade växtodlarna utgör endast omkring 15 procent. Animalieproduktionen utgör således ryggraden i det svenska jordbruket, vilket främst beror på att markförhållanden. I Sverige används omkring 3 miljoner hektar mark till jordbruksproduktion. Av detta är ca 85 % åkermark resterande 15 % är betesmark².

Åkermark definieras som den mark som kan brukas för växtodling, såsom spannmål, oljeväxter, potatis m.fl. I Sverige används 70 procent av denna åkeryta till odling av djurfoder. Detta kan verka som en hög siffra, men det är viktigt att notera att en stor del av den svenska åkermarkens beskaffenhet lämpar sig främst för odling av fodergrödor. Odling av vall är avgörande inte bara för att fäsa djuren med foder, utan även för att upprätthålla en fungerande växtföljd vid odling av spannmål och andra grödor. År 2023 odlades vall och andra grönfoderväxter på 44 procent av åkermarken i Sverige.³

FIGUR 6 Värdekedjor och antal företag i olika delar av livsmedelskedjan

¹ SCBs Företagsdatabas. Denna siffra inkluderar alla företag som är momsredovisningsskyldiga, med huvudsaklig verksamhet inom SNI avdelning 01.

² Jordbruksverket (2024) Åkermarkens användning 2023. <https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-statistikrapporter/statistik/2024-02-07-jordbruksmarkens-anvandning-2023-slutlig-statistik?>

³ Jordbruksverket (2024) Åkermarkens användning 2023. <https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-statistikrapporter/statistik/2024-02-07-jordbruksmarkens-anvandning-2023-slutlig-statistik?>

Som illustreras i figur 6 förädlas växtodlingens produktion huvudsakligen i fyra olika värdekedjor:

- Spannmålsbaserad värdekedja där spannmålsråvara förädlas till kvarnprodukter, pasta, bröd och bakverk.
- Dryckesindustrin där såväl spannmål, potatis och frukt och bär förädlas till drycker.
- Oljor och fetter, där oljeväxter förädlas främst till oljor och matfettsblandningar.
- Trädgårdsbaserade värdekedjan där odling av frukt och grönsaker, både i växthus och på fri-land förädlas till konsumtionsfärdiga färska, kyllda och frysta grönsaker, inläggningar, sylt och andra beredningar.

Djurhållningens produktion förädlas i tre olika värdekedjor:

- Slakt- och charkprodukter, varifrån en del slaktprodukter går till vidare förädling i industrin för oljor och fetter.
- Mejeri, varifrån en del förädlas vidare till glass och en del mjölkfett förädlas vidare i industrin för oljor och fetter.
- Ägg där merparten säljs som oförädlade ägg.

I följande avsnitt genomlysas exporten från var och en av dessa värdekedjor.

Export från olika värdekedjor i svensk livsmedelsproduktion

Detta avsnitt genomlyser exporten från de dominerande värdekedjorna i svensk livsmedelsexport i syfte att identifiera områden där svenska producenter visar god konkurrenskraft på exportmarknader.

Animaliebaserad värdekedja (exklusive fisk)

Det framhålls ofta att animalieproduktionen är ryggraden i det svenska jordbruket. Denna bild bekräftas av figur 6 som visar att merparten 85 procent av alla jordbruksföretag är företag med djurhållning, oftast i kombination med växtodling. Tabell 2 visar att exporten av animaliebaserade produkter uppgick till nästan 10 miljarder år 2024. Mejeri står för mer än halva exportvärdet av animaliebaserade produkter och det är också mejeriprodukter som står för merparten av tillväxt i exportvärde under de senaste åren. Det har det skett ganska små förändringar i exportandelar mellan delar av värdekedjorna under perioden 2017–2024.

TABELL 2 Export från animaliebaserade värdekedjor

	Exportvärde (miljoner SEK)		Andel av värdekedjans totala exportvärde (%)	
	2017	2024	2017	2024
Kött	1 210	1 684	20	17
Mejeri, ägg, honung	3 292	5 930	55	60
Högförädlade animalieprodukter (charkuterier och glass)	1 519	2 338	25	23
Totalt animaliebaserade värdekedjor	6 021	9 952		

Tabell 3 ger en mer nyanserad bild av handeln med animaliebaserade produkter, vilken i handelsstatistiken sorteras in i 22 varugrupper på 4-ställig nivå. Inom kött och chark finns inga varugrupper där exportvärdet är större än importvärdet. Inom samtliga köttslag finns ett stort importberoende. Det är bara varugrupper där det inte finns någon nämnvärd inhemsk efterfrågan, såsom hästkött och svinfett, som handelsnettot är positivt. För dessa varugrupper har exporten vuxit kraftig, dock från mycket små ingångsvärden. Detta ger intrycket av att man hittat avsättningsmarknader för restflöden som tidigare huvudsakligen använts som djurfoder. Även

för charkprodukter är handelsunderskotten stora och ser man till hela köttproduktionen är den inhemska produktionen i dagsläget för liten för att svara mot den inhemska efterfrågan. Trots detta har exportvärdet ökat för de flesta varugrupper inom kött och chark, vilket betyder att det finns svenska producenter som kan hävda sig på exportmarknaden.

Även på mejerisidan är handelsnettot negativt för de flesta varugrupper. Undantagen är koncentrat av mjölk och grädde, d.v.s. mjölkpulver, som exporteras i relativt stora volymer, samt fågelägg med skal. Dessa exportframgångar uppväger dock inte stora handelsunderskott inom andra varugrupper, främst av mer förädlade varor såsom ost och glass. Ser man till exporttillväxten är den störst inom relativt lågförädlade varugrupper som dryckesmjölk och smör, men det finns stark exporttillväxt även inom mer förädlade varor såsom förädlade fågelägg och syrade mjölkprodukter.

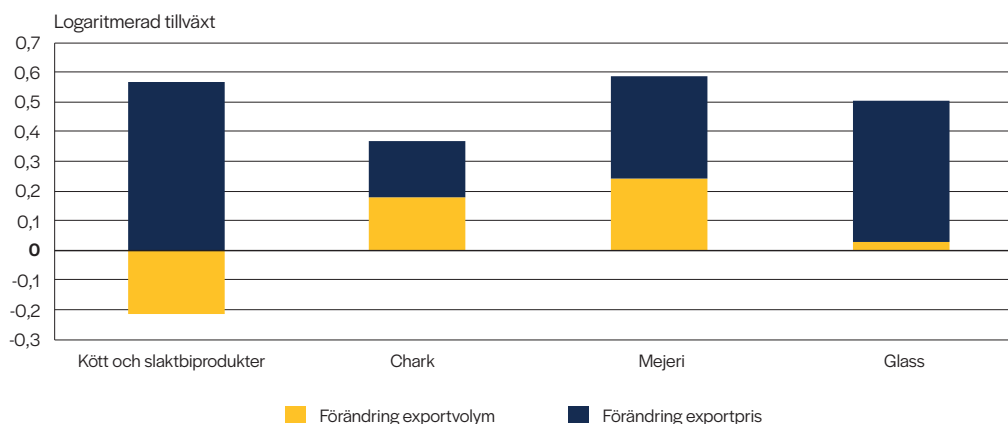
TABELL 3 Exportvärde och handelsnetto för olika varugrupper inom animaliebaserade värdekedjor

		Exportvärde 2024 (miljoner SEK)	Handelsnetto 2024 (miljoner SEK)	Exporttillväxt 2017 – 2024 (%)
Kött och ätbara slaktbiprodukter				
0201+0202	Nötkött, färskt och fryst	158	-5 690	109
0203	Fläskkött, färskt och fryst	544	-2 111	17
0204	Kött av får och get, färskt och fryst	19	-931	7
0205	Hästkött, färskt och fryst	4	2	484
0206	Slaktbiprodukter	187	-172	10
0207	Kött av fjäderfä, färskt och fryst	640	-2 300	79
0208	Kött från andra djur, inkl viltkött	56	-53	-38
0209	Svinfett	76	76	140
Chark				
0210	Kött och slaktbiprodukter, saltade, torkade eller rökta	166	-667	91
1601	Korv	235	-1 193	-5
1602	Kött, slaktbiprodukter beredda på annat sätt	1127	-2 206	62

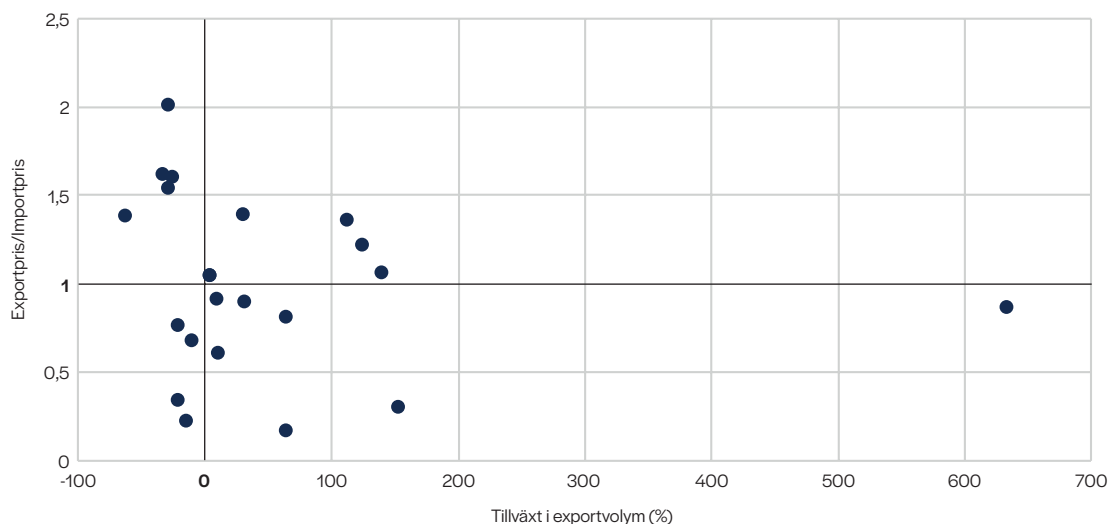
TABELL 3 Exportvärde och handelsnetto för olika varugrupper inom animaliebaserade värdekedjor *forts.*

		Exportvärde 2024 (miljoner SEK)	Handelsnetto 2024 (miljoner SEK)	Exporttillväxt 2017 – 2024 (%)
Mejeriprodukter, ägg, honung				
0401	Mjök och grädde, ej koncentrat	307	-317	113
0402	Mjök och grädde, koncentrerade eller sötade	2 710	2 223	61
0403	Fermenterad eller syrad mjök och grädde	505	-857	103
0404	Vassle	226	-296	50
0405	Smör	332	-646	275
0406	Ost och ostmassa	1 345	-8 261	97
0407	Fägelägg med skal	337	73	51
0408	Fägelägg utan skal, även beredda och sötade	138	-334	148
0409	Naturlig honung	28	-188	141
Glass				
2105	Glass	809	-551	65

Figur 7 visar hur tillväxten i exportvärde mellan år 2017 och år 2024 fördelas mellan tillväxt i exporterad volym och förändring i exportpris per kg. För att åskådliggöra pris- och volymförändringar i samma diagram visas det logaritmerade värdet av tillväxten. Den sammantagna bilden är att exporttillväxten av animaliebaserade livsmedel huvudsakligen skett genom en ökning av exportpriser. Detta gäller i synnerhet för export av kött och slaktbiprodukter där exportvolymerna sjunkit. Hela ökningen av exportvärde under perioden 2017 – 2024 beror således på en god prisutveckling. För charkuterier svarar volymökning och prisökning för ungefär lika stor andel av ökningen av exportvärde. På mejerisidan har prisutvecklingen också varit god, i synnerhet på glass där nästan hela exporttillväxten förklaras av ökande priser.

FIGUR 7 Tillväxt i exportpris och exportvolym

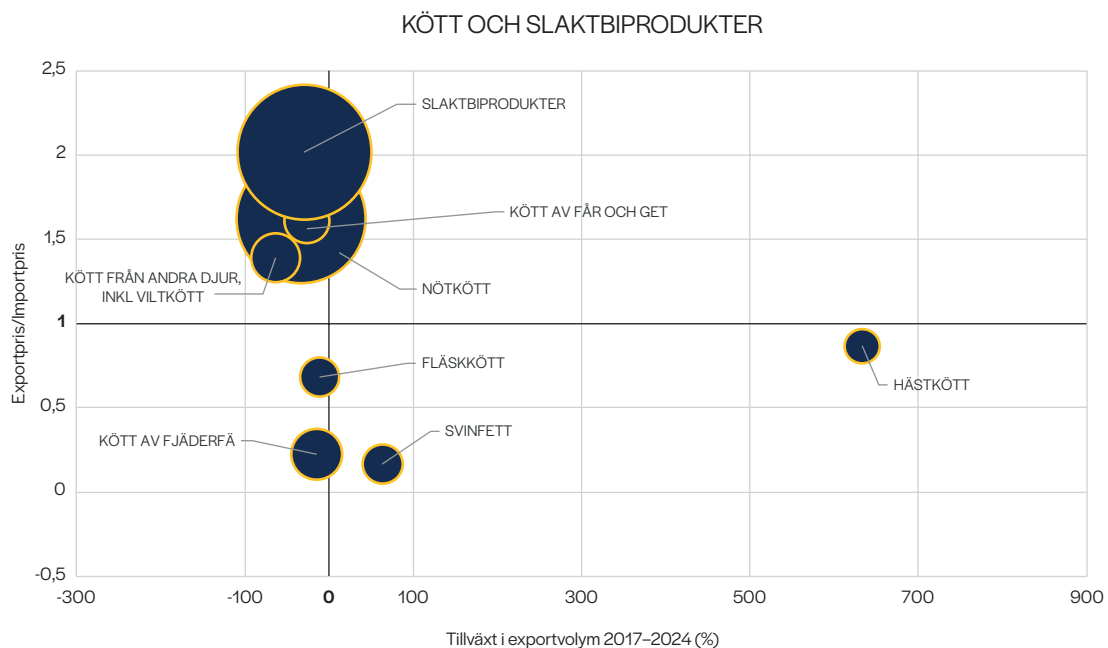
Den tillväxt i exportpriser som visas i figur 7 kan bero både på en generell ökning av världsmarknadspriser på animaliebaserad råvara och på att man utvecklar produkttegenskaper som det finns en hög betalningsvilja för. För att undersöka detta närmare kan vi studera exportpriser i relation till importpriser. Figur 8 visar exportpriset i förhållande till importpriset på y-axeln och tillväxten i exportvolym på x-axeln. Varugrupper där kvoten mellan exportpris och importpris är större än 1 samtidigt som exportvolymen ökar kan förmodas vara varugrupper som kan konkurrera på världsmarknaden tack vare attraktiva produkttegenskaper. Om kvoten mellan exportpris och importpris i stället ligger under 1 beror en växande export sannolikt på att man har god förmåga producera till konkurrenskraftiga priser. Figur 8 visar att det finns en spridning av varugrupperna inom animaliebaserade värdekedjor, där några varugrupper kännetecknas av framgångsrik egen-skapskonkurrens (övre högra hörnet i diagrammet) och några av framgångsrik priskonkurrens (nedre högra hörnet i diagrammet). Det finns också flera varugrupper där exportvolymen har minskat, både sådana med ett högt relativpris och sådana med ett lågt relativpris. Eftersom det finns en stor inhemsk efterfrågan är det svårt att avgöra om minskningen i exportvolym beror på att man tappat marknadsandelar på utländska marknader eller om det beror på att flöden i stället dirigeras om tack vare en stark inhemsk efterfrågan.

FIGUR 8 Exportens relativpris och volymtillväxt i animaliebaserade värdekedjan

För att närmare studera punkterna i figur 8 delar vi upp figuren på de olika värdekedjorna i animalieproduktionen. Figur 9a-c visar förmågan till priskonkurrens respektive egenskapskonkurrens och för att stärka tolkningen av marknadsdynamiken visar diagrammen även tillväxten i relativpris, representerat av punkternas storlek.

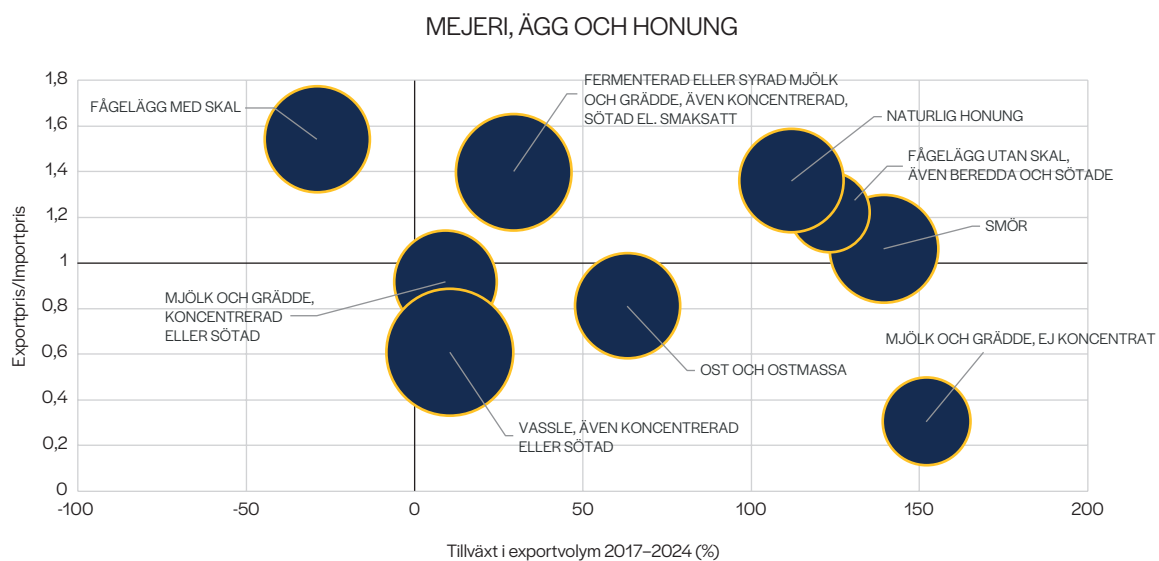
Figur 9a visar förhållandet mellan relativpriser och exporttillväxt för kött och slaktbiprodukter. Här finns inga varugrupper där det finns en utpräglad egenskapskonkurrens i den mening att exporten tar marknadsandelar. Som nämns ovan kan detta emellertid bero på att den inhemska efterfrågan varit stark och att det också är här som det finns bäst betalningsvilja för svenskt kött. Det finns ett stort handelsunderskott för alla köttslag som efterfrågas av konsumenterna (se tabell 3), vilket också kan förklara att exportvolymerna minskat samtidigt som relativpriserna haft en god utveckling, i synnerhet inom nötkött. Det nötkött som importeras har ett betydligt lägre pris än det nötkött som exporteras och skillnaden har ökat kraftigt över tid. Detsamma gäller för slaktbiprodukter. För övriga varugrupper har prisskillnaderna mellan export och import inte förändras särskilt mycket och export av ren spannmålsbaserad köttuppfödning, d.v.s. griskött och kött av fjäderfä, exporteras till lägre priser än vad det importeras.

FIGUR 9A Relativpriser och tillväxt i export av oförädlad kött (färskt och fryst)

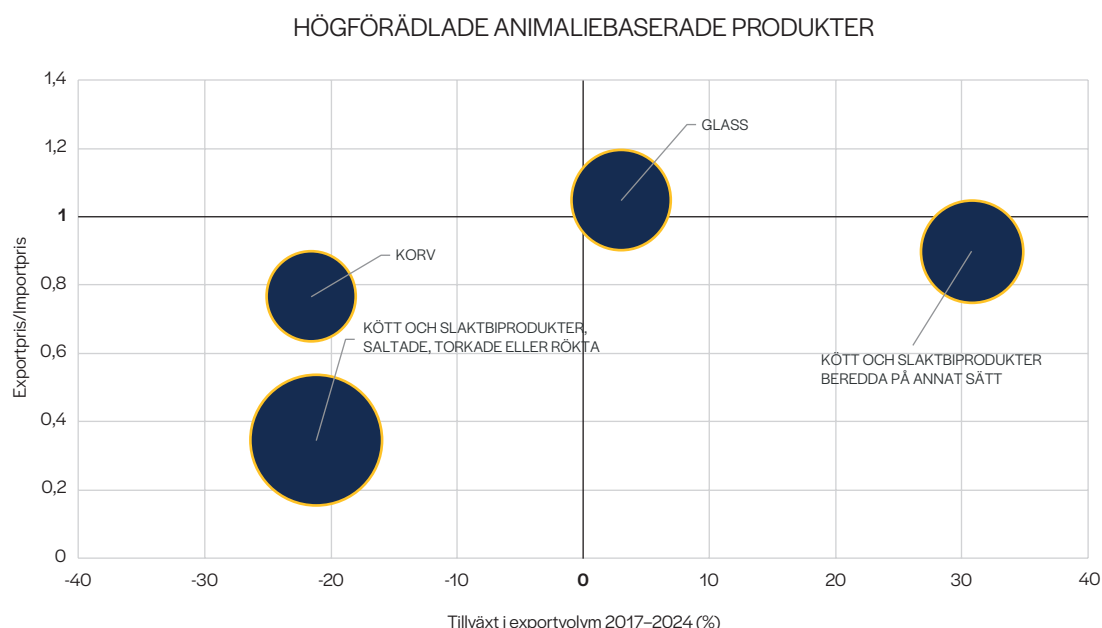

Figur 9b visar motsvarande förhållanden mellan relativpriser och volymförändringar i export av mejerivaror, ägg och honung. Här är spridningen av varugrupper större, men det är tydligt att de stora varugrupperna i svensk export av mjölk och ägg (mjölkpulver, ost och ostmassa, samt smör) nått exportframgångar till följd av konkurrenskraftiga priser. Några mer förädlade varugrupper, såsom syrade produkter och fågelägg utan skal tycks kunna konkurrera med andra egenskaper än produktpris. Det är endast fågelägg med skal som har haft en minskning i exportvolym, trots att samtliga varugrupper har haft en stark utveckling av exportpris i jämförelse med importpris.

FIGUR 9B Relativpriser och tillväxt i export av mejeriprodukter, ägg och honung

Figur 9c visar förhållandet mellan relativpriser och volymtillväxt i exporten av mer högförädlade animaliebaserade produkter. Denna figur signalerar att man har särskilt god förmåga att konkurrera med egenskaper trots att produkterna har en hög förädlingsgrad. Detta gäller i synnerhet för charkindustrin, där exportvolymerna minskar. För korv, glass och kött- och slaktbiprodukter beredda på annat sätt har exportpriset sjunkit mer än importpriset. Sammantaget ger figur 9c bilden av att högförädlade animaliebaserade livsmedel har en jämförelsevis svag konkurrenskraft.

FIGUR 9C Relativpriser och tillväxt i export av högförädlade animaliebaserade produkter

Sammanfattningsvis kan man konstatera att svensk animalieproduktion främst riktas mot den inhemska marknaden. Undantaget är mejeriprodukter där det finns några varugrupper med stor export såsom mjölkpulver, ost och ostmassa, samt smör. Genomlysningen av handelsstatistiken visar att exportframgångar bygger på förmågan att konkurrera med kostnadseffektiv produktion, snarare än attraktiva produkttegenskaper. Faktum är att även de högförädlade varugrupperna har svag förmåga att konkurrera med produkttegenskaper som det finns en hög betalningsvilja för då svenskproducerade högförädlade produkter generellt säljs till ett lägre pris på exportmarknaden i jämförelse med de produktvarianter som importeras till Sverige. Gapet mellan importpris och exportpris har dessutom ökat under perioden 2017 – 2024 för alla varugrupper i den högförädlade delen av värdekedjan, utom för charkvaror som är saltade, torkade eller rökta.

Trots att animalieproduktionen är orienterad mot hemmamarknaden och tycks ha svårt att konkurrera med attraktiva produkttegenskaper har exportvärdet vuxit i alla delar av värdekedjan. Tillväxten är dock huvudsakligen en följd av stigande världsmarknadspriser på råvaror, vilket drivit upp den generella prisnivån på animaliebaserade produkter. Volymtillväxten i exporten har varit svag och till och med minskat kraftigt för oförädlad kött. Detta beror sannolikt på en stark inhemska efterfrågan och att det finns en betydligt större betalningsvilja för svenskt kött på den inhemska marknaden än på exportmarknaden. Det svenska mervärdet är ofta okänt eller irrelevant för utländska konsumenter, vilket gör det svårt att ta ut ett högre pris på export (Regeringen, 2024). På exportmarknaden konkurrerar svenska produkter i högre grad med pris än med egenskaper. Detta innebär att svensk köttproduktion har sin främsta konkurrensfördel på hemmamarknaden.

Spannmålsbaserad värdekedja

Spannmålsprodukter, oförädlade och förädlade, utgör närmare 10 procent av svensk livsmedelsexport. Hela värdekedjans produktion ordnas i handelsstatistiken in i 22 varugrupper (4-ställig nivå). Tabell 4 visar exportvärde, handelsnetto och exporttillväxt för dessa 22 varugrupper. I det första steget i värdekedjan består exporten främst av vete och korn, främst malkorn, och exporten är betydligt större än importen för dessa spannmålsgrupper. Från kvarnindustrin är malt, stärkelse och vetegluten de dominerande exportprodukterna där Sverige är nettoexportör av malt och vetegluten. Från den högförädlade delen av värdekedjan sker en stor export av främst bröd och bakverk men även beredningar av mjöl, flingor och gryn samt pasta. I dessa varugrupper är emellertid importen väsentligt större än exporten vilket kan förklaras av det finns stordriftsfördelar i produktionen samtidigt som konsumenterna efterfrågar en stor variation (se föregående avsnitt).

TABELL 4 Export från den spannmålsbaserade värdekedjan

	Exportvärde 2024 (miljoner SEK)	Handelsnetto 2024 (miljoner SEK)	Exporttillväxt 2017 – 2024 (%)
Spannmål			
1001 – Vete och blandsäd av vete och råg	842,8	406,7	-28,7
1002 – Råg	22,6	-63,6	99,9
1003 – Havre	248,7	-195,7	-68,6
1004 – Korn	350,6	298,2	-25,4
1005 – Majs	13,1	-191,7	67,6
1006 – Ris	29,4	-1 166,1	-36,3
1008 – Bovete, hirs m.fl.	111,4	79,2	75,2
Kvarnprodukter			
1101 – Mjöl av vete, råg	46,9	-62,7	-27,6
1102 – Mjöl av andra sädeslag	42,8	-47,5	125,3
1103 – Spannmål, krossad till gryn	5,5	-35,4	-66,2
1104 – Spannmål, bearbetad till flingor	41,5	-43,3	127,0
1105 – Mjöl, flingor av potatis	3,7	-117,1	-37,0
1106 – Mjöl av baljväxter	5,1	-88,8	-62,3
1107 – Malt	939,9	748,3	73,5
1108 – Stärkelse, inulin	284,7	-67,1	289,2
1109 – Vetegluten	266,7	247,6	238,5

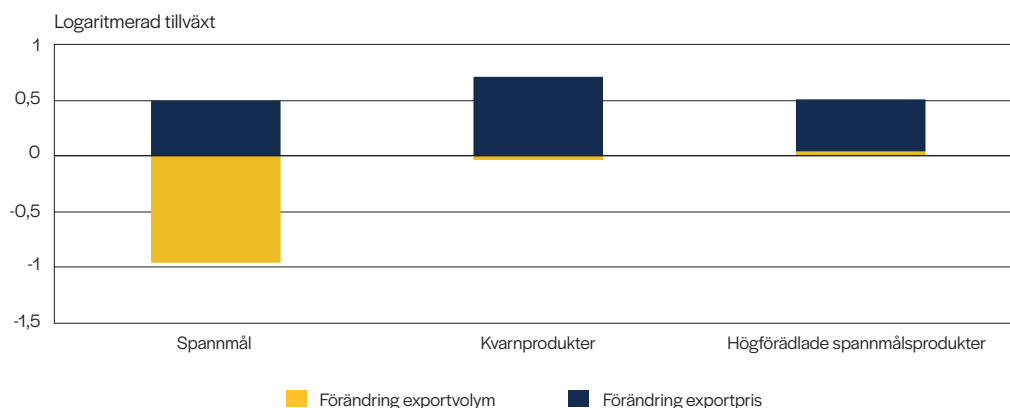
TABELL 4 Export från den spannmålsbaserade värdekedjan *forts.*

	Exportvärde 2024 (miljoner SEK)	Handelsnetto 2024 (miljoner SEK)	Exporttillväxt 2017 – 2024 (%)
Bröd och beredda kvarnprodukter			
1901 – Livsmedelsberedningar av mjöl, krossgryn, stärkelse eller maltextrakt	1 166,8	-1 357,2	23,0
1902 – Pasta	383,4	-1 932,9	90,4
1903 – Tapioka i form av flingor eller gryn	0,6	-3,9	2,2
1904 – Livsmedelsberedningar av flingor och gryn	789,6	-1 169,9	91,5
1905 – Bröd och andra bakverk	7 028,5	-75,9	71,6

Ser man till tillväxten över tid har exporten av oförädlad spannmål minskat betydligt samtidigt som exporten av mer förädlade produkter, främst stärkelse och vetegluten, ökat kraftigt. Detta visar att det skett en förflyttning av exportvärden till mer förädlade produkter inom den spannmålsbaserade värdekedjan. Vi kan också se att det finns produkter som har vuxit rejält från mycket låga exportvärden 2017, exempelvis säd av bovete och råg och spannmålsflingor.

Figur 10 redogör närmare för exporttillväxten mellan år 2017 och år 2024, genom att visa hur det totala exportvärdet förändrats till följd av förändringar i exporterad volym (gul del av stapel) och till följd av förändring i genomsnittligt exportpris (blå del av stapel). För att visa förhållandet mellan volym- och prisförändringar i samma diagram visas logaritmen av tillväxten i kvantitet och pris. Figuren avslöjar att minskningen i exportvärde av oförädlad spannmål har skett till följd av kraftigt minskad exportvolym samtidigt som priserna per kvantitet har ökat. Tillväxten i exportvärde av kvarn- och bageriprodukter har skett nästan uteslutande som en följd av ökade exportpriser.

FIGUR 10 Exporttillväxt i den spannmålsbaserade värdekedjan, uppdelad på volym- och prisförändring

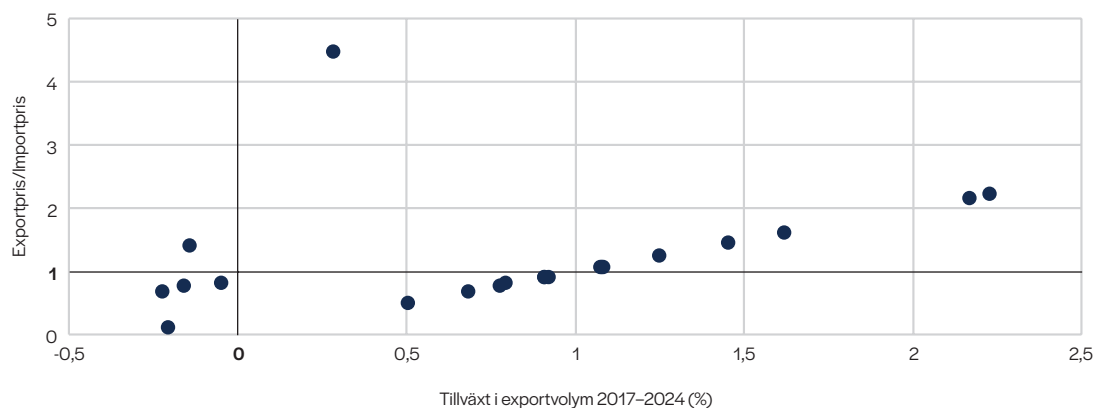
Den prisutveckling som speglas i figur 10 kan vara ett resultat både av stigande världsmarknadspriser, av att man utvecklar produkttegenskaper som det finns en hög betalningsvilja för, samt av att det skett en förskjutning mot mer högvärdiga varugrupper. Tabell 5 visar dynamiken mellan olika led i värdekedjan över mellan år 2017 och år 2024. År 2017 stod råvaruledet för nästan 30 procent av exportvärdet men år 2024 hade denna andel mer än halverats. Sedan 2017 har i stället exporten av mer förädlade varor ökat. Siffrorna i denna tabell visar dock endast förändringen mellan olika led och inte förskjutning av exportandelar mellan olika varugrupper inom leden, vilket är vad som kan ligga bakom prisförändringarna som illustreras i figur 10.

TABELL 5 Aggregerat exportvärde för olika led i den spannmålsbaserade värdekedjan

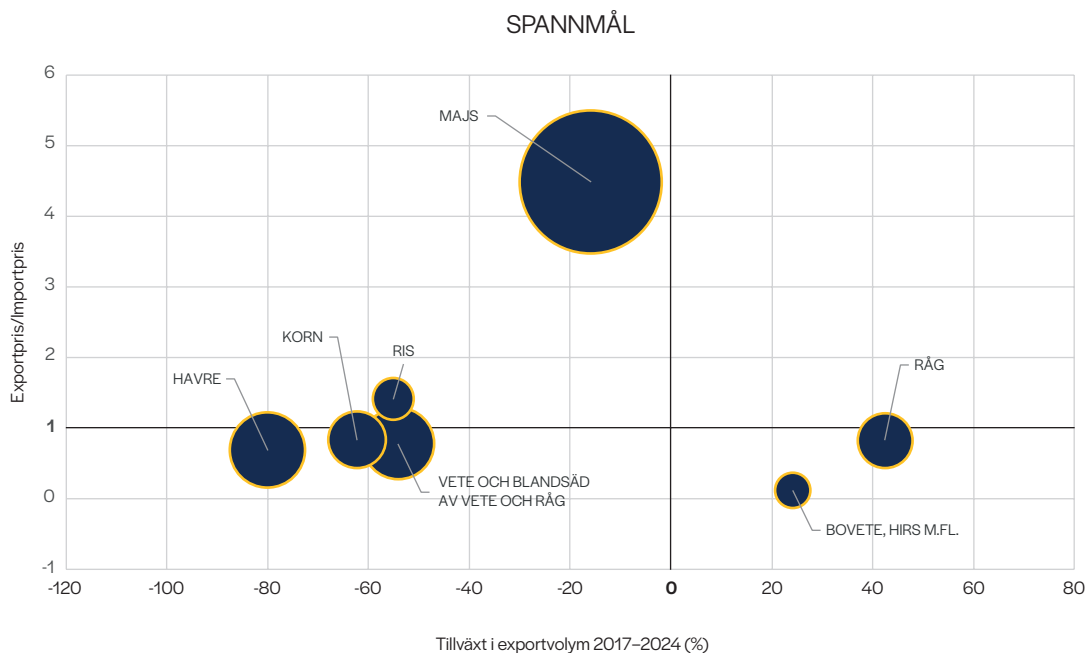
	Exportvärde (miljoner SEK)		Andel av värdekedjans exportvärde (%)	
	2017	2024	2017	2024
Spannmålsråvara	2 573	1 619	28	13
Kvarnprodukter	831	1 637	9	13
Högförädlade spannmålsprodukter	5 658	9 369	62	74
Totalt	9 062	12 624		

För att närmare undersöka vad som ligger bakom förändringen i volymer och priser visar figur 11 exportpriset i relation till importpriset (y-axeln) och tillväxten i exportvolym (x-axeln). Som diskuteras inledningsvis i rapporten signalerar ett relativpris (exportpris/importpris) som är högre än 1, i kombination med tillväxt i exportvolym att det finns en god förmåga att konkurrera med produkttegenskaper som det finns en hög betalningsvilja för på marknaden. Om relativpriset i stället är under 1, d.v.s. att importpriset är högre än exportpriset, samtidigt som exportvolymen växer, indikerar detta på god förmåga att konkurrera med pris. I de fall som exportvolymerna krymper kan vi anta att konkurrenskraften inom produktområdet inte är särskilt stark.

Figur 11 visar relativpris på export i förhållande till import och tillväxt i exportvolym för samtliga varugrupper i den spannmålsbaserade värdekedjan. Figuren visar att exporttillväxten i värdekedjan i hög grad bygger på god förmåga att konkurrera med priser vilket är ett resultat av kostnads-effektiv produktion.

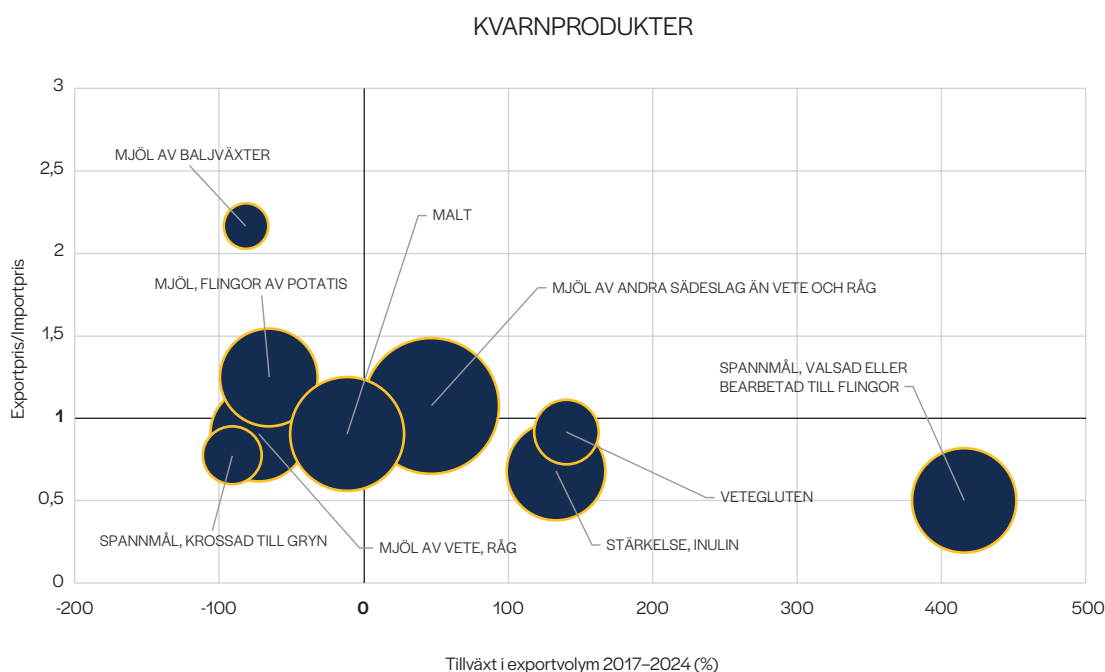
FIGUR 11 Exportens relativpris och volymtillväxt i den spannmålsbaserade värdekedjan

För att ytterligare beakta marknadsdynamiken kan förändringen i exportens relativpris över tid adderas. I Figur 12a – 12c representeras tillväxten i relativpris under perioden 2017 – 2024 av storleken på punkterna i diagrammet. De stora sädesslagen i svensk spannmålsproduktion (vete, havre och korn) har haft en starkare utveckling i exportpris än importpris. Den största ökningen av relativpris finns dock i exporten av majs. Denna ökning har skett samtidigt som exportvolymen minskat, vilket tyder på att svenska producenter har svårt att hävda sig i konkurrensen på exportmarknaden.

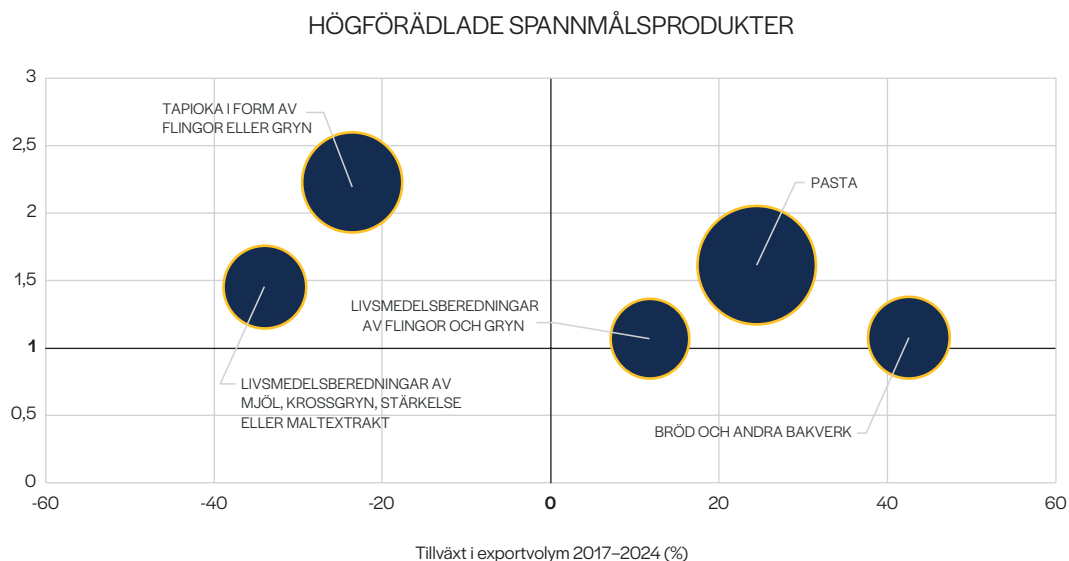
FIGUR 12A Relativpriser och tillväxt i export av spannmål

Figur 12b visar motsvarande relation mellan relativpris och tillväxt i exportvolym för varugrupper från kvarnindustrin, där punkternas storlek representerar förändringen i relativpris 2017 – 2024. Det är endast förädling av baljväxter och potatis till mjöl som har ett högre exportpris än importpris. Dock har exportvolymen sjunkit under den studerade perioden. För övriga varugrupper ligger exportpriset i nivå med importpriset, men gapet mellan exportpris och importpris har ökat väsentligt för de flesta varugrupper och eftersom denna prisökning inte medfört minskade volymer tycks industrin röra sig från priskonkurrens mot högre grad av egenskapskonkurrens. De varugrupper som har haft störst tillväxt i exportvolym (stärkelse, vetegluten och flingor) har dock ett lägre exportpris än importpris, vilket tyder på att exportframgångar beror på kostnadseffektiv produktion som resulterar i konkurrenskraftiga priser.

FIGUR 12B Relativpriser och tillväxt i export av kvarnprodukter

Figur 12c visar motsvarande bild av relationen mellan relativpriser och volymutveckling för export av högförädlade produkter inom den spannmålsbaserade värdekedjan. Här är pasta en produktgrupp där förmågan till egenskapskonkurrens är god och tycks stärkas över tid. För de stora varugrupperna inom högförädlade spannmålsprodukter är dock egenskapskonkurrensen inte lika utpräglad. Produktion av bröd och bakverk samt flingor och gryn har ett relativpris nära 1 vilket inte ger bilden av att det finns unika egenskaper som det finns en hög betalningsvilja för utan man ligger i samma prisspann som konkurrerande produkter från andra länder.

FIGUR 12C Relativpriser och tillväxt i export av högförädlade spannmålsprodukter

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att tillväxten i export i den spannmålsbaserade värdekedjan i hög grad kan förklaras av en god förmåga att konkurrera med priser. Samtidigt har det skett en förflyttning av exportvärde från oförädlad råvara till mer förädlade produkter och gapet mellan exportpris och importpris har ökat över tid för samtliga varugrupper vilket tyder på att förmågan till egenskapskonkurrens ökar. Denna bild stärks av det faktum att merparten av tillväxt av totalt exportvärdet inom varje led förklaras av ökande priser och inte av ökande volymer. Detta är särskilt tydligt för exporten av kvarnprodukter som är det led som har haft starkast exporttillväxt i den spannmålsbaserade värdekedjan.

Värdekedja för oljor och fetter

Värdekedjan för oljor och fetter baseras huvudsakligen på oljeväxter men även på animaliebaserade fetter från mejerier och slakterier. Som visas i figur 6 i tidigare avsnitt sker framställningen av oljor och fetter i en relativt liten bransch med endast ett femtiotal produktionsanläggningar. Det är dock en mycket storskalig produktion som år 2024 genererade exportvärden på nästan 50 miljarder SEK. Tabell 6 visar att två tredjedelar av exportvärdet utgörs av förädlade produkter i form av oljor och fetter. Exportvärdets tillväxt över tid är dock lika stark för oljeväxtråvara som för förädlade produkter. I båda leden i värdekedjan har exportvärdet vuxit med drygt 60 procent under perioden 2017 – 2024.

TABELL 6 Aggregerat exportvärde för olika led i värdekedjan för fetter och oljor

	Exportvärde (miljoner SEK)		Andel av värdekedjans totala export (%)	
	2017	2024	2017	2024
Frön och mjöl av oljeväxter	10 106	16 334	33	33
Fetter och oljor	20 721	33 454	67	67
Totalt	30 827	49 788		

Tabell 7 ger en mer detaljerad bild av exporten från värdekedjan för oljor och fetter. Exporten av oljeväxtråvara, fetter och oljor ordnas in i hela 33 varugrupper och exportvärdena i tabellen visar att värdekedjans export domineras av margarin och matfettblandningar samt hydrerade eller på annat sätt raffinerade oljor. För dessa varugrupper finns ett stort positivt handelsnetto. För vegetabiliska oraffinerade oljor är importberoendet dock stort, även för sådana varugrupper som baseras på oljeväxter som odlas i Sverige, d.v.s. raps och rybs. Tabellen visar också på mycket stora procentuella tillväxttal för några produkter. Detta är främst varugrupper som har mycket liten export vilket gör att små förändringar i absoluta tal ger stora procentuella utslag. Bland dessa varugrupper kan det dock finnas produktområden med stor potential för utveckling.

Den övergripande bilden är att det inom värdekedjan för oljor och fetter finns många produktområden som är relativt nya i svensk export. Detta ger bilden av att det trots en relativt liten förädlingsindustri är en värdekedja med en diversifierad produktportfölj som är under utveckling.

TABELL 7 Export av oljeväxter, fetter och oljor

		Exportvärde 2024 (miljoner SEK)	Handelsnetto 2024 (miljoner SEK)	Exporttillväxt 2017 – 2024 (%)
Frön och mjöl av oljeväxter				
1201	Sojabönor	6	-141	173
1202	Jordnötter	27	-77	284
1204	Linfrön	24	-3	-40
1205	Rapsfrön, rybsfrön	114	-364	-47
1206	Solrosfrön	59	-181	226
1207	Frön från andra oljeväxter	17	-267	3
1208	Mjöl av oljeväxtfrön	22	-238	7362
1209	Frö för utsäde	285	-51	23
1210	Humle, pelleterad	14	-91	497

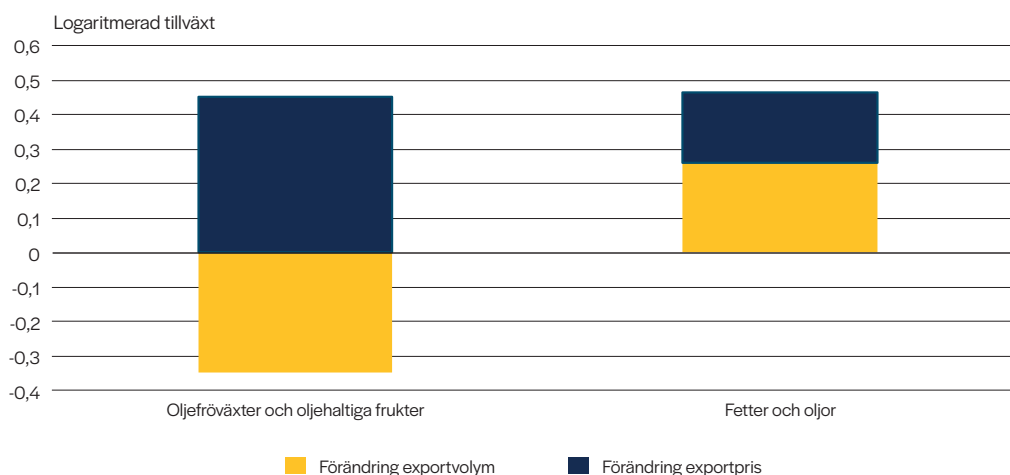
TABELL 7 Export av oljev växter, fetter och oljor *forts.*

		Exportvärde 2024 (miljoner SEK)	Handelsnetto 2024 (miljoner SEK)	Exporttillväxt 2017 – 2024 (%)
1211	Växtdelar för farmaceutiskt bruk	79	-136	25
1212	Betor, sjögräs mm	25	-46	48
1213	Halm	3	-9	162
1214	Växter och rotfrukter för foder	63	27	95
Fetter och oljor				
1501	Ister	280	273	117
1502	Fetter av nötkreatur	155	40	149
1503	Solarstearin, isterolja, talgolja	0,05	0,36	621
1504	Fetter och oljor av fisk	87	-20	45
1505	Ullfett, lanolin	4	-9	237
1506	Övriga animaliska fetter	0	-1	-92
1507	Sojabönlja	134	-172	-14
1508	Jordnötsolja	0	-7	-50
1509	Olivolja	11	-927	-59
1511	Palmolja	636	-1150	97
1512	Solrosolja	175	-548	198
1513	Kokosolja	178	-753	-8
1514	Rapsolja, rybsolja	538	-2014	125
1515	Övriga vegetabiliska oljor	340	-1122	11
1516	Hydrerade/raffinerade oljor	1481	577	49
1517	Margarin, matfettsblandningar	4267	3102	50
1518	Fetter ej för humankonsumtion	513	-1765	2217
1520	Glycerol	13	-12	73
1521	Vegetabiliska vaxer	2	-12	411
1522	Degras	5	-149	-1

Figur 13 visar hur tillväxten i exportvärde fördelas mellan förändringar i volymer respektive priser. Exporten av lågförädlad oljeväxtråvara har minskat i volym, men denna minskning kompenseras av ökning i priser som gör att det totala exportvärdet för frön och mjöl av oljev växter har vuxit med drygt 60 procent under perioden 2017 – 2024. Exportvärdet för förädlade oljor och fetter har

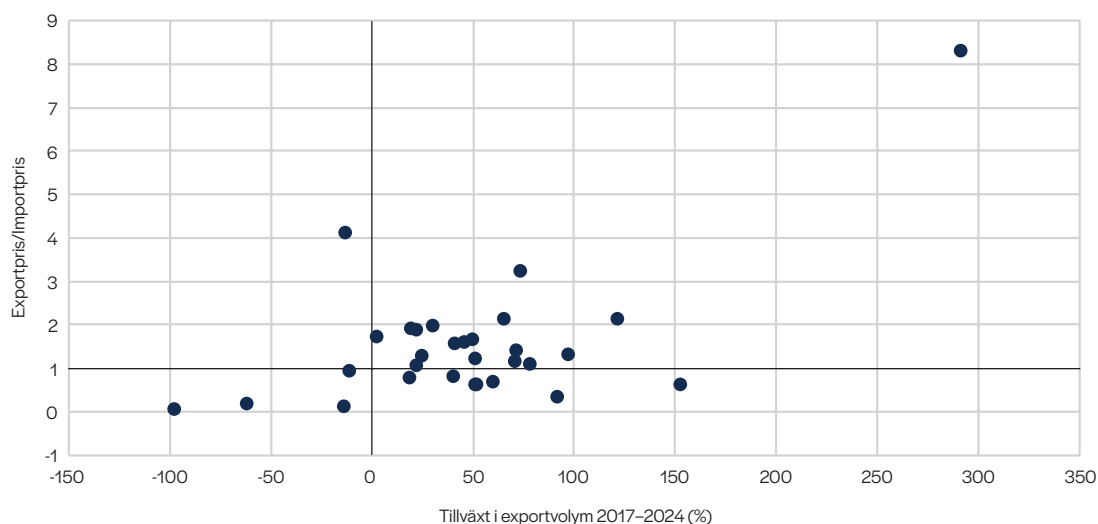
vuxit något mer och tillväxten har drivits både av ökade volymer och stigande priser. Detta betyder att mer oljefrön och slaktbiprodukter förädlas i Sverige. Det är dock oklart i vilken utsträckning denna råvara är av svenskt ursprung eftersom handelsnettot är negativt för de flesta oljevextråvaror. Självförsörjningsgraden är däremot hög för animaliskt fett.

FIGUR 13 Exporttillväxt i värdekedjan för fetter och oljor, uppdelad på volym- och prisförändring

Figur 14 ger djupare förståelse för exporttillväxtens underliggande drivkrafter. Flertalet varugrupper i värdekedjan för oljor och fetter har ett exportpris som är högre än importpriset för motsvarande varugrupp, d.v.s. ett relativpris som är högre än 1. De flesta varugrupper har samtidigt en positiv tillväxt i exportvolym, vilket signalerar att förmågan att konkurrera med produkttegenskaper är god. Det är endast 9 av 33 varugrupper som har ett exportpris som är lägre än importpriset, varav 6 varugrupper har vuxit i exportvolym. Det är endast i 5 varugrupper som exportvolymerna har sjunkit. Den övergripande bilden är således att förmågan till produktutveckling och egenskapskonkurrens är god i värdekedjan för oljor och fetter.

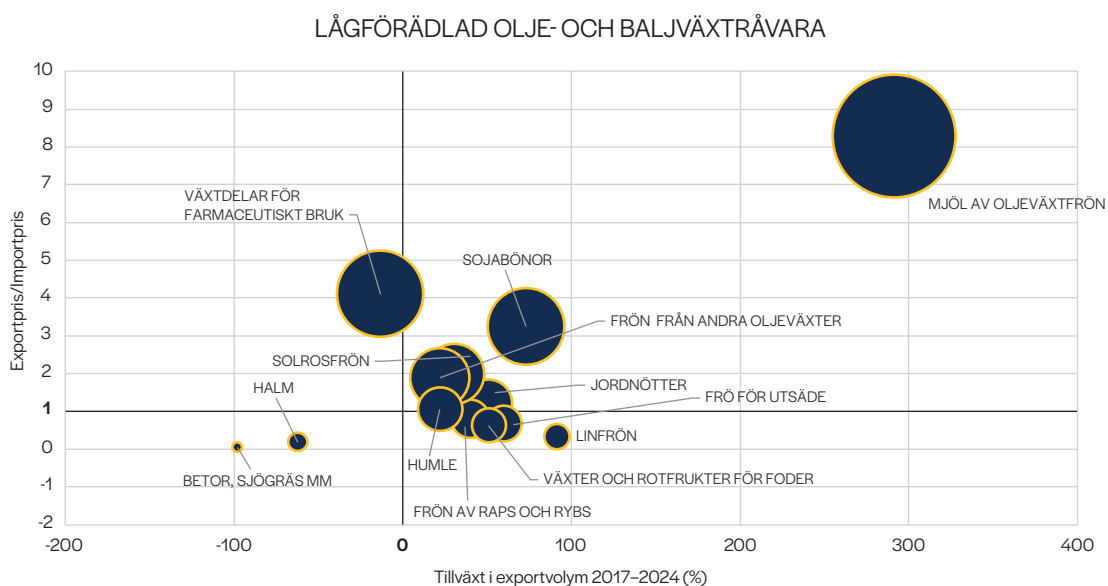
FIGUR 14 Exportens relativpris och volymtillväxt i värdekedjan för oljor och fetter

För att få en mer dynamisk bild av konkurrensförmågan i värdekedjan adderas även förändringen i relativpriset till analysen av pris och egenskapskonkurrens. I figur 15a-c representeras denna förändring av storleken på punkterna i diagrammen, där x-axeln liksom i figur 14 ovan visar tillväxten i exportvolym och y-axeln visar kvoten mellan exportpris och importpris.

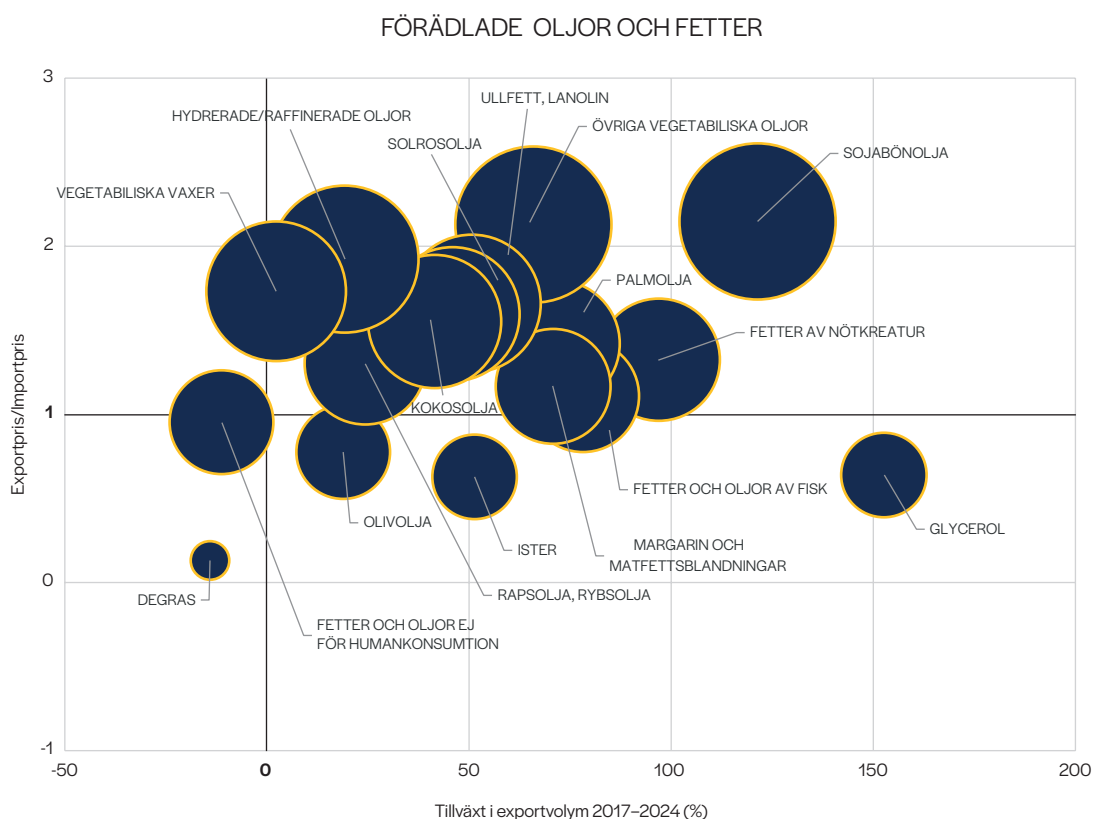
Figur 15a visar att mjöl av oljeväxtråvara är den varugrupp som haft starkast utveckling både i termer av volymtillväxt och tillväxt i relativpris. Detta är en varugrupp där konkurrensförmågan härleds till produkttegenskaper snarare än priser. Samtidigt är exporten fortfarande mycket liten, vilket förklarar den procentuellt sett mycket höga tillväxten. En viktig observation är dock att volymerna växer trots att exportpriset har vuxit snabbare än importpriset. Detta tyder på god kapacitet för produktutveckling. Övriga varugrupper där exportpriset är högre än importpriset är företrädesvis oljeväxter som importeras och re-exporteras med ett prispåslag. Till grund för detta prispåslag ligger sannolikt en viss ökning av förädlingsgraden, i synnerhet när relativpriset ligger en bra bit över 1. Generellt tycks alltså förmågan till egenskapskonkurrens vara god i de delar av värdekedjan som arbetar med råvaror som inte produceras i Sverige (främst sojabönor och solrosfrön). De oljeväxter (även betor) som odlas i Sverige har däremot haft en betydligt svagare utveckling av exportpriset i jämförelse med importpriset. Detta bör stimulera till en ökad förädling av svenskodlade råvaror innan de kommer ut på exportmarknader.

FIGUR 15A Relativpriser och tillväxt i export av lågförädlade oljeväxter

Figur 15b visar hur varugrupperna inom den mer förädlade delen av värdekedjan utvecklats i termer av relativpriser och tillväxt i exportvolym. Figuren bekräftar mönstret i figur 15a i den mening att bland de vegetabiliska oljorna visar oljor baserad på importerad råvara på en starkare prisutveckling än oljor baserade på oljeväxter som odlas i Sverige. De stora exportprodukterna, margarin och matfettblandningar och hydrerade/raffinerade oljor har dock ett exportpris som är högre än importpriset och detsamma gäller även för oraffinerade oljor av raps eller rybs. En ännu starkare utveckling ser vi för oljor och fetter baserad på animalisk råvara.

FIGUR 15B Relativpriser och tillväxt i export av förädlade oljor och fetter

Sammantaget tycks förmågan till produktutveckling och egenskapskonkurrens vara god i värdekedjan för oljor och fetter. Exporten är diversifierad och baseras på såväl inhemsk som importerad råvara som i ganska hög grad förädlas innan den når exportmarknaden. Det finns många exportprodukter som exporteras i små men snabbt växande volymer, vilket tyder på att det finns en stor utvecklingspotential och en vilja hos aktörerna i branschen att ge sig in i nya typer av produktsegment.

Värdekedjan för frukt, bär och grönsaker

Värdekedjan för frukt, bär och grönsaker baseras huvudsakligen på växtodlingsföretag som odlar potatis och grönsaker på friland, i regel i kombination med odling av spannmål. Det finns också omkring 3 000 företag där odling av trädgårdsväxter, i växthus och på friland, är huvudsaklig verksamhet. I jämförelse med övriga delar av livsmedelsproduktionen är produktionen av trädgårdsväxter liten i Sverige, vilket huvudsakligen förklaras av att det nordliga klimatet försvårar odling av många typer av frukter och grönsaker på friland och har gjort växthusproduktion relativt kostsam. Nya metoder och odlingssystem öppnar emellertid nya möjligheter att utveckla en konkurrenskraftig trädgårdsnäring.

En råvara som det finns rikligt av i Sverige men inte är lika stor i sydligare länder är vilda bär. Cirka 69 procent av Sveriges landareal är täckt av skog. Detta gör Sverige till ett av de mest skogbeväskade länderna i Europa och svenska skogar är rika på vilda bär. Trots detta är exporten av frukt och bär liten, även då man inkluderar beredda produkter och tabell 8 visar att andelen frukt och bär i värdekedjans totala export har minskat över tid. Exporten av lågförädlade grönsaker och rotfrukter har ökat med drygt 50 procent sedan år 2017 medan exporten av frukt och bär däremot har minskat något. Det har dock skett en ökning i export av beredda frukter, bär och grönsaker och det är möjligt att de vilda bären i högre utsträckning återfinns i export av mer förädlade produkter.

TABELL 8 Exportens fördelning mellan olika delar av värdekedjan för frukt, bär och grönsaker

	Exportvärde (miljoner SEK)		Andel av värdekedjans totala export (%)	
	2017	2024	2017	2024
Grönsaker och rotfrukter	855	1 309	24	28
Frukt, bär och nötter	1 261	1 145	35	25
Beredningar av frukt, bär och grönsaker	1 448	2 215	41	47
Totalt Frukt och grönt	3 564	4 669		

Tabell 9 ger en mer detaljerad bild av den Sveriges utrikeshandel med frukt, bär och grönsaker. Tabellen visar att exporten domineras av färska och frysta grönsaker, frysta frukter och bär samt av beredningar av frukt bär och grönsaker. Handelsnettot är negativt för samtliga varugrupper, vilket delvis förklaras av jämförelsevis ofördelaktigt klimat för odling av många typer av trädgårdsväxter. Ser man till tillväxten i export är det främst färsk potatis och andra rotfrukter, samt lök och kål som ökar på exportmarknaden. Stark tillväxt finns också i export av torkad frukt och grönsaker beredda med ättika eller ättiksyra.

TABELL 9 Export av frukt, bär och grönsaker

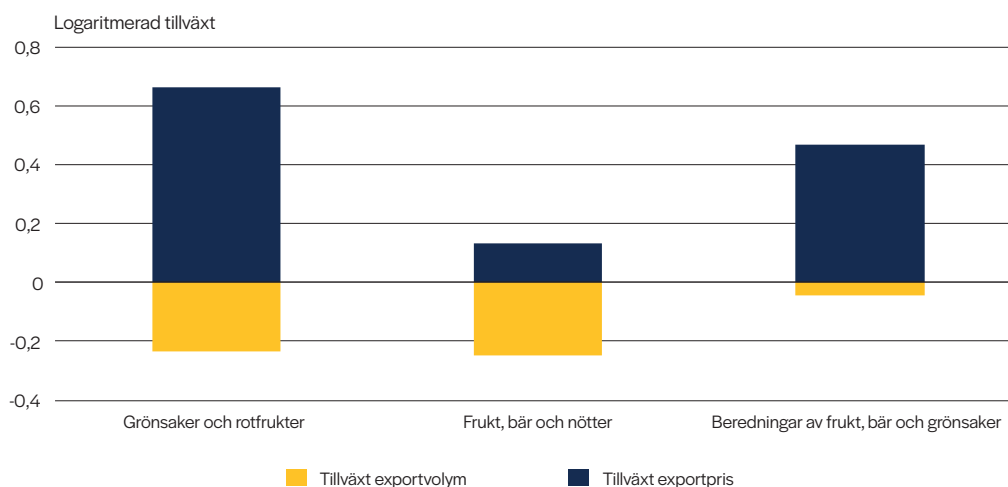
		Exportvärde 2024 (miljoner SEK)	Handelsnetto (miljoner SEK)	Exporttillväxt 2017 – 2024 (%)
0701	Potatis, färsk	148	-320	389
0702	Tomat, färsk	31	-1 631	27
0703	Lök, färsk	23	-617	129
0704	Kål, färsk	41	-460	276
0705	Sallat, färsk	142	-503	0
0706	Rotfrukter, färska	70	-160	414
0707	Gurka, färsk	4	-590	5
0708	Baljväxtfrukter, färska	2	-105	-84
0709	Övriga grönsaker, färska	398	-2 148	96
0710	Grönsaker, frysta	228	-1 021	30
0711	Grönsaker tillfälligt konserverade	25	-20	149
0712	Grönsaker torkade	46	-217	5
0713	Baljväxtfrön, torkade,	145	-107	-15
0714	Diverse övriga rötter	4	-85	1681
0802	Nötter, färska el torkade	163	-613	3
0803	Bananer, färska el torkade	243	-1 361	-14
0804	Tropiska frukter, färska el torkade	86	-1 110	186
0805	Citrusfrukter, färska el torkade	39	-1 808	-7
0806	Vindruvor, färska el torkade	87	-931	51
0807	Meloner, färska	3	-694	-27
0808	Äpplen, päron och kvittenfrukter, färska	16	-1 234	-14
0809	Stenfrukter, färska	4	-502	-91
0810	Bär, färska	38	-1 260	-79
0811	Frukt, bär och nötter, frysta	388	-624	-11
0813	Frukter, torkade	78	-215	540

TABELL 9 Export av frukt, bär och grönsaker *forts.*

		Exportvärde 2024 (miljoner SEK)	Handelsnetto (miljoner SEK)	Exporttillväxt 2017 – 2024 (%)
2001	Frukt och grönsaker, beredda med ättika el ättiksyra	145	-346	126
2002	Tomater, beredda på annat sätt	23	-1260	-4
2003	Svamp, beredda på annat sätt	4	-77	725
2004+2005	Övriga grönsaker, beredda på annat sätt	1105	-2905	94
2006	Frukt och grönsaker, konserverade med socker	1	-9	-65
2007	Sylt, gelé och marmelad	395	-135	49
2008	Frukt, bär och nötter konserverade på annat sätt	310	-1902	23
2009	Soft av frukt el bär	233	-1861	-15

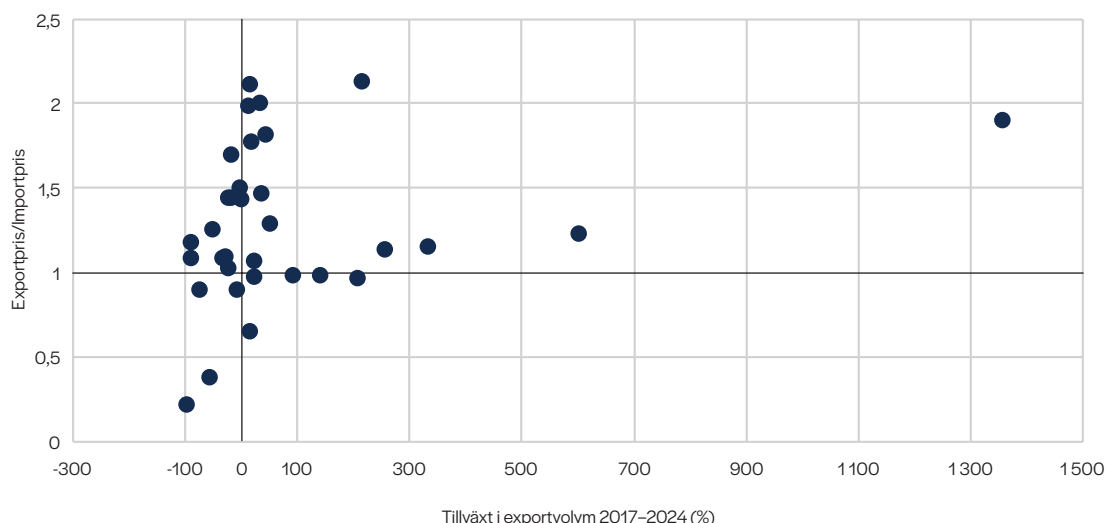
I Figur 16 härleds tillväxten i exportvärde till förändringar i volymer och priser. Figuren avslöjar att tillväxten i exportvärde uteslutande beror på ökade priser, medan volymerna har minskat, särskilt för lågförädlade grönsaker och rotfrukter. Exporttillväxten i denna del av kedjan beror i stället på att man i större utsträckning odlar produktvarianter som kan säljas till högre priser. Detta tycks också vara fallet i de andra delarna av värdekedjan.

FIGUR 16 Exporttillväxt i värdekedjan för frukt och grönt, uppdelad på volym- och prisförändring

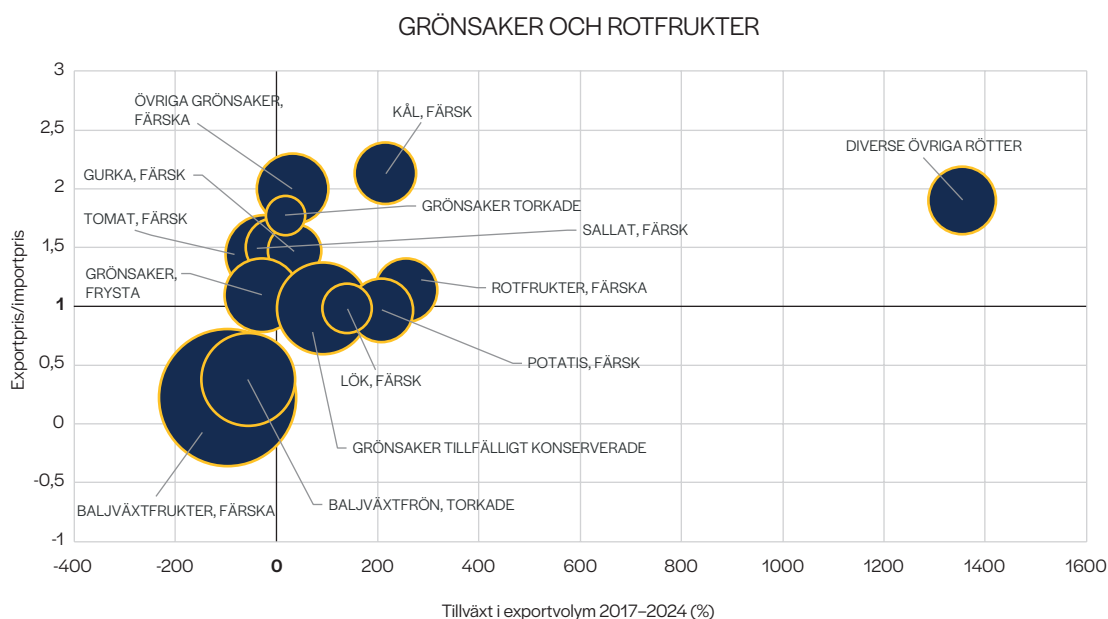

Figur 16 visar att alla delar av värdekedjan för frukt och minskat sin exportvolym under perioden 2017–2024. Dessa siffror är dock aggregat för flera varugrupper och utesluter inte att det finns enskilda varugrupper där volymerna ökar. Figur 17 visar förhållandet mellan relativpriser och tillväxt i exportvolym i alla 35 varugrupper som ingår i värdekedjan för frukt och grönt. Denna figur visar att det finns ett antal varugrupper där exportvolymen vuxit. Figuren visar också att de flesta varugrupper har ett relativpris som är högre än 1. Då exportvolymerna stagnerat i de flesta varugrupper kan man inte tolka höga relativpriser som ett tecken på framgångsrik egenskapskonkurrens generellt i kedjan. Det finns dock enstaka varugrupper där det verkar finnas en hög betalningsvilja på exportmarknaden. I nästa steg bryter vi därför ner figur 17 till olika delar av värdekedjan.

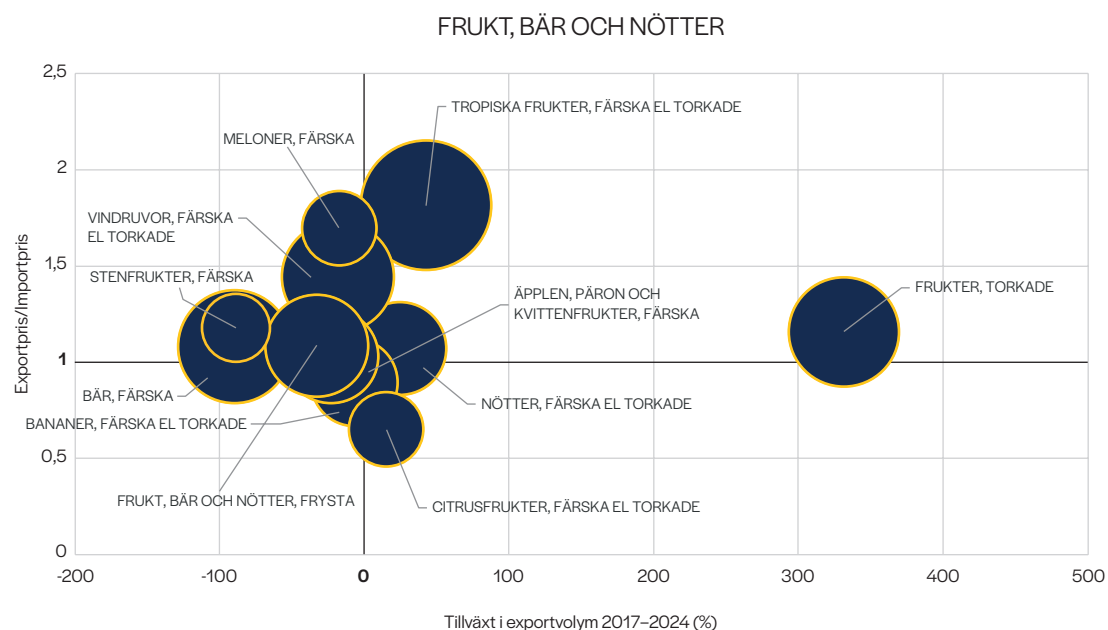
FIGUR 17 Exportens relativpris och volymtillväxt i värdekedjan för frukt, bär och grönsaker

Figur 18a visar förhållande mellan relativpriser och tillväxt i exportvolym, samt förändringen i relativpriser över den studerade tidsperioden (representerat av punkternas storlek) för lågförädlade grönsaker och rotfrukter. De flesta färska grönsakerna och rotfrukterna har ett högre exportpris än importpris. Eftersom dessa prisförhållanden i de flesta fall inte är kopplade till växande exportvolym är prisbilden sannolikt en spegling av att det är dyrare att producera grönsaker och rotfrukter i Sverige än i de länder vi importerar grönsaker och rotfrukter ifrån. Undantagen är kål, potatis och rotfrukter där exportvolymerna ökar trots att exportpriset ligger högre än importpriset. Detta är särskilt tydligt för kål och diverse specialrotfrukter, såsom maniokrot, jordärtskockor, arrowrot m.fl. För dessa mindre vanliga rötter har dock exporttillväxten skett från mycket låga ingångsvärden. Gapet mellan exportpris och importpris har dessutom minskat för de flesta varugrupper. Undantaget är baljväxter och frysta eller tillfälligt konserverade grönsaker. Dessa relativpriser ligger dock runt eller under 1 vilket inte signalerar att man har konkurrenskraft som bygger på egenskaper.

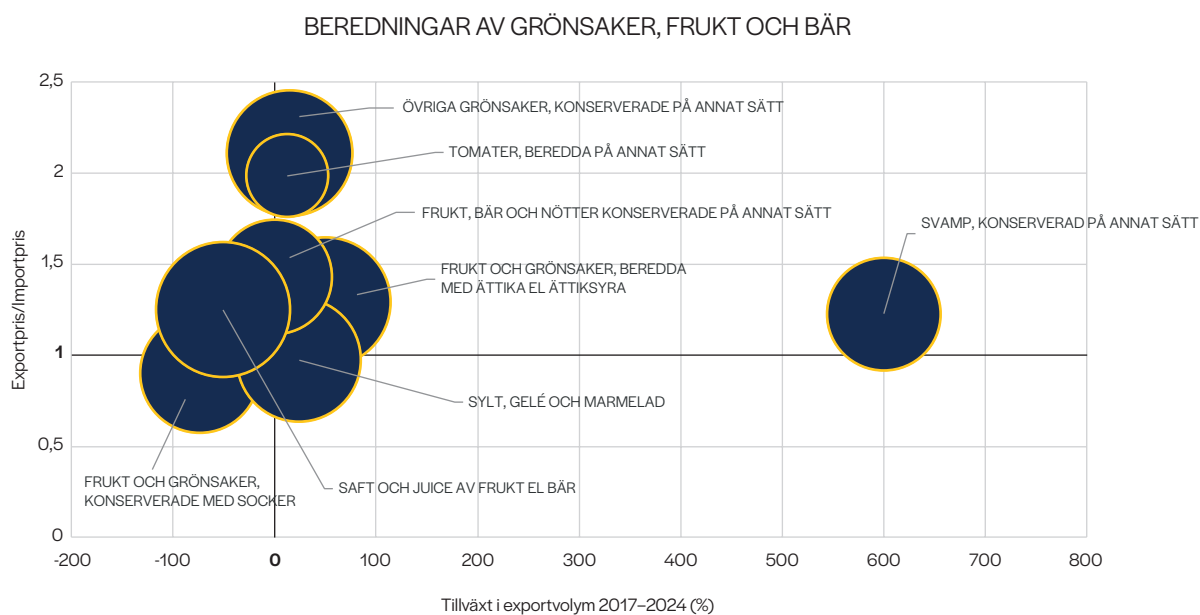
FIGUR 18A Relativpriser och tillväxt i export av lågförädlade grönsaker och rotfrukter

Figur 18b visar relativpriser och tillväxt i export av lågförädlade frukter, bär och nötter. Här ser vi att det främst är export av torkad frukt som växer i volymer och även i relativpris, även sådan som görs på importerad råvara. Export av färsk frukt som växer tyckes inte vara särskilt konkurrenskraftig på exportmarknaden. Inte heller export av färska eller frysta bär har vuxit. De produkter som kan hävda sig på exportmarknaden är i stället produkter som har en viss förädlingsgrad.

FIGUR 18B Relativpriser och tillväxt i exportvolym av lågförädlade frukter, bär och nötter

Inte heller förädlade frukter och grönsaker visar på särskilt stor framgång på exportmarknaden. Figur 18c visar att exportvolymerna har utvecklats svagt samtidigt som exportpriserna för de flesta varugrupper ligger högre än importpriserna. De höga relativpriserna tycks alltså inte kunna härledas till produkttegenskaper som det finns en växande marknad för. Gapet mellan exportpriser och importpriser har heller inte ökat över den studerade tidsperioden utan är tämligen konstant för de flesta varugrupper.

FIGUR 18C Relativpriser och tillväxt i exportvolym av beredningar av grönsaker, frukter och bär

Den sammantagna bilden är att svenska grönsaks- frukt- och bär odlare har svårt att hävda sig på exportmarknaden, men eftersom Sverige är starkt beroende av importerad frukt (särskilt färska frukt) är det sannolikt så att betalningsviljan för svenskodlade grönsaker och frukter är betydligt högre på den inhemska marknaden än på exportmarknaden. Detta medför att trädgårdsnäringen inte är särskilt inriktad på export. Inte heller vilda bär från svenska skogar tycks ligga till grund för produkter som når framgång på exportmarknader. Undantagen är torkad frukt och bär där exportvolymerna stiger i kombination med höga och stigande relativpriser. Export av färska rotfrukter, potatis och kål växer också i volym men denna tillväxt har skett i kombination med fallande relativpriser. Exporttillväxten för dessa varugrupper är därför sannolikt ett resultat av att förmågan att konkurrera med pris förbättrats.

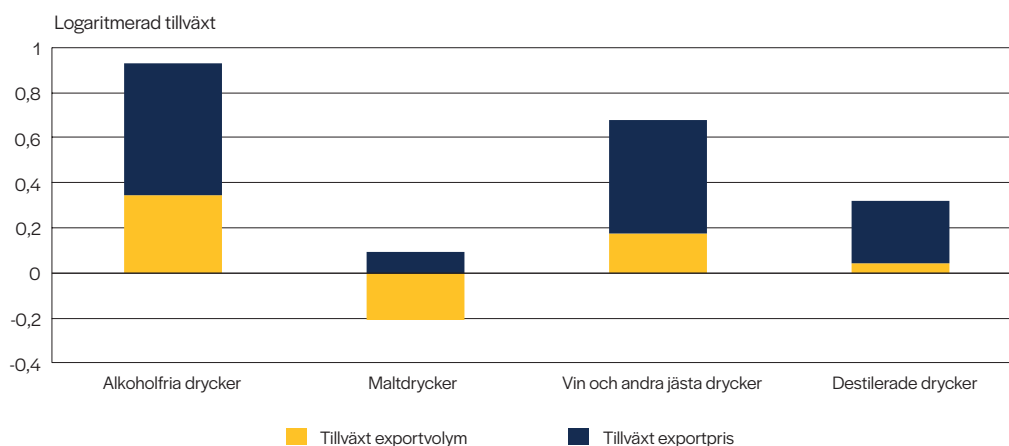
Dryckesindustrin

En del av den råvara som produceras inom såväl spannmålsodling som trädgårdsnäringen förädlas till olika typer av drycker (utöver saft och juice av frukt och bär som utgör en del av förädlingsindustrin för frukt och bär). Tabell 10 visar att Sverige har en stor export av starksprit, men även av jäsna drycker, främst cider. På dessa områden är Sverige också nettoexportör. Det område inom dryckesindustrin som visar på starkast tillväxt är emellertid alkoholfria drycker (exklusive saft av frukt och bär samt mjölk). Denna varugrupp inkluderar vegetabiliska mejeriprodukter som har haft en stor tillväxt på exportmarknaden, men även andra proteindrycker, vitamindrycker och smaksatta mineralvatten där produktutbudet ökat kraftigt under det senaste decenniet i såväl export som import. Trots att svensk dryckesindustri vuxit starkt inom dessa områden är handelsunderskottet stort. Detta förklaras av att konsumenterna efterfrågar stor variation inom dessa produktsegment samtidigt som det finns betydande stordriftsfördelar i produktionen. Detta leder till en omfattande tvåvägshandel eftersom ett litet land som Sverige endast kan producera ett fåtal av alla varianter som efterfrågas bland konsumenter. Andra varugrupper med stark tillväxt är ättika och vermout. Exporten av sådana produkter är emellertid liten i jämförelse med andra varugrupper.

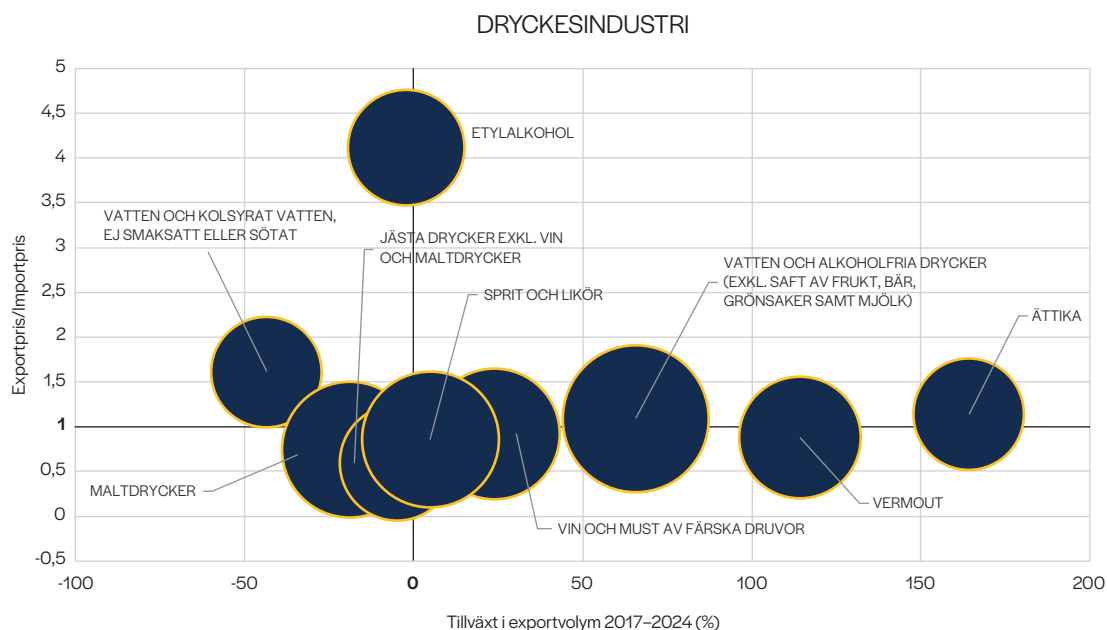
TABELL 10 Sveriges utrikeshandel med drycker

		Exportvärde 2024 (miljoner SEK)	Handelsnetto (miljoner SEK)	Exporttillväxt 2017 – 2024 (%)
2201	Vatten och kolsyrat vatten, ej smaksatt eller sötat	44	-159	-33
2202	Alkoholfria drycker (exkl. saft av frukt, bär grönsaker samt mjölk)	2397	-3036	167
2203	Maltdrycker	442	-1045	-11
2204	Vin och must av färska druvor	328	-9214	5
2205	Vermout	22	-97	113
2206	Jäsna drycker exkl. vin och maltdrycker	1378	1199	-2
2207	Etylalkohol	2002	-1313	51
2208	Sprit och likör	5626	3375	33
2209	Ättika	21	-149	180

Figur 19 visar hur tillväxten i exportvärde i dryckesindustrin fördelas mellan volym- och prisförändring. Här finns en del variationer mellan olika dryckesslag, där export av maltdrycker har minskat i exportvolym medan övriga dryckesslag har ökat i exportvolym. Samtliga dryckesslag har ökat i genomsnittligt exportpris, i synnerhet exportpriset på alkoholfria drycker och jäsna drycker som vin och cider. Maltdrycker har dock haft en svag prisutveckling.

FIGUR 19 Exporttillväxt i dryckesproduktionen, uppdelad på volym- och prisförändring

För att undersöka hur utvecklingen av exportpriser ser ut i relation till priser på importerade varor i samma varugrupp beräknas relativpriset, d.v.s. kvoten mellan exportpris och importpris. Figur 20 visar dessa kvoter (y-axeln) samt tillväxten i exportvolym (x-axeln) för olika varugrupper inom dryckesproduktionen. Figuren avslöjar att det endast är etylalkohol och kolsyrat vatten som säljs på export till ett väsentligt högre pris än priset på importerade varor i samma varugrupp. För övriga drycker ligger relativpriset runt 1, vilket gör att man inte kan tala om att det finns konkurrensfördelar som bygger på unika produkttegenskaper.

FIGUR 20 Relativpriser och tillväxt i exportvolym i dryckesindustrin, 2017–2024 (%)

Det förefaller alltså som att det är priskonkurrens som ligger bakom exporttillväxt i dryckesindustrin, i synnerhet för jätta drycker såsom maldrycker, vin och cider, där exportpriset är väsentligt lägre än importpriset. Storleken på punkterna i diagrammet i figur 20 är ungefär lika stora vilket visar att gapet mellan importpris och exportpris har legat tämligen stabilt under den studerade tidsperioden. Undantaget är alkoholfria drycker där exportpriset ökat mer än importpriset. För denna varugrupp har ökningen i relativpris skett i kombination med stark tillväxt i exportvolym, vilket kan tolkas som en god förmåga att konkurrera med egenskaper.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att dryckesindustrin har en diversifierad export men de stora exportvolymerna finns framför allt inom varugrupperna för starksprit, i synnerhet etylalkohol. De flesta varugrupper tycks konkurrera med priser snarare än produktens egenskaper. Undantaget är just etylalkohol som exporteras till ett betydligt högre pris än priset för import av motsvarande varor. Även kolsyrat vatten har ett väsentligt högre exportpris än importpris men här är volymerna som handlas jämförelsevis små. Maldrycker tycks ha svårt att hävda sig på exportmarknaden och utvecklingen inom branschen de senaste åren har i stället i hög grad handlat om att utforska betalningsviljan för lokalt och hantverksmässigt producerat öl hos svenska konsumenter.

Värdekedja för fisk, kräft- och blötdjur

År 2024 exporterades fisk och skaldjur för drygt 57 miljarder kronor. Att Sverige har en omfattande utrikeshandel med fisk och skaldjur är emellertid inte en följd av en stor inhemsk fiskeflotta eller förädlingsindustri. Trots långa kustlinjer och en riklig tillgång på insjöar, är den svenska fiskerinäringen liten. Fisket i Sverige regleras genom kvoter, redskapsregler och säsongsbestämmelser inom ramen för EU:s gemensamma fiskeripolitik. Många bestånd är idag hårt reglerade, och vissa arter får endast fiskas under begränsade perioder. Samtidigt har flottan genomgått en strukturomvandling: färre men mer effektiva fartyg dominerar det pelagiska fisket, medan det småskaliga kustfisket har minskat i omfattning men behåller en viktig roll ur socialt och ekologiskt perspektiv.

Det pelagiska fisket riktas mot arter som sill (strömming), skarpsill och makrill och bedrivs främst i Västerhavet och Östersjön. Det är ett starkt industrialiserat fiske där ett fåtal stora fartyg står för majoriteten av fångsterna, som ofta går till produktion av fiskmjöl och fiskolja, men även till konsumtionsfisk.

Demersalt fiske, det vill säga bottenfiske, riktar sig mot arter som torsk, rödspätta, kolja, havskräfta och räka. Detta fiske sker huvudsakligen längs västkusten, särskilt i Skagerrak och Kattegatt. Under de senaste åren har detta fiske minskat i omfattning, framför allt i Östersjön, där torskbestånden har kollapsat.

En viktig del av det svenska fisket är också det kustnära småskaliga fisket och insjöfisket där fångsten består av bland annat abborre, gös, gädda, sik och i vissa fall lax eller ål. Det kustnära fisket förekommer längs hela kusten och i insjöar som Vänern och Vättern, och utövas ofta av deltidsfiskare eller mindre företag.

Fiskodling, eller akvakultur, är en växande bransch i Sverige med potential att bidra både till livsmedelsförsörjning och regional utveckling. Den svenska produktionen är idag relativt liten i jämförelse med Norge och Finland, men den har utvecklats stadigt under de senaste två decennierna. Den mest odlade arten är regnbåge, följt av lax och röding – där särskilt odling av röding i norra Sverige har fått ökad uppmärksamhet på grund av sin höga kvalitet. Röding från svenska odlingar anses vara en premiumprodukt och efterfrågas både nationellt och internationellt. (Kiessling & Hansen, 2024)

Ser man till den fisk som går på export från Sverige är det emellertid en mycket stor andel som har sitt ursprung i norska fiskodlingar. Norskt odlad lax transporteras huvudsakligen i form av hel, rensad och kylförvarad produkt till EU:s största konsumentmarknader. Sverige fungerar som transitland genom kombinationer av väg, järnväg och sjöfart, där laxen omlastas och vidareexporteras till länder som Polen, Tyskland, Italien och Spanien. Sverige erbjuder både tullförmåner via EU-avtalet och effektiv logistisk infrastruktur, vilket sammantaget möjliggör en kostnadseffektiv och snabb exportkedja för norska sjömatprodukter. Majoriteten av exporten består av hela, färska laxar med huvudet avlägsnat, vilket 2022 utgjorde 90 % av norsk laxexport till EU. Filéfiering och vidare bearbetning (t.ex. frysta portioner) sker i olika EU-länder, där Polen är den största mottagaren – cirka 22 % av volymen distribueras dit för vidare förädling och export.

Tabell 11 avslöjar att den allra största varugruppen i svensk fiskexport är just färsk fisk som inte är filead eller på annat sätt styckad. Det är i denna varugrupp som den norska odlade laxen huvudsakligen återfinns. Men här finns också en viss mängd sill, strömming och skarpsill som är fiskad i svenska vatten. Även om man bortser från transit-handeln med norsk lax är Sverige nettoimportör av fisk och skaldjur, med relativt stora handelsunderskott.

TABELL 11 Sverige utrikeshandel med fisk, kräft- och blötdjur

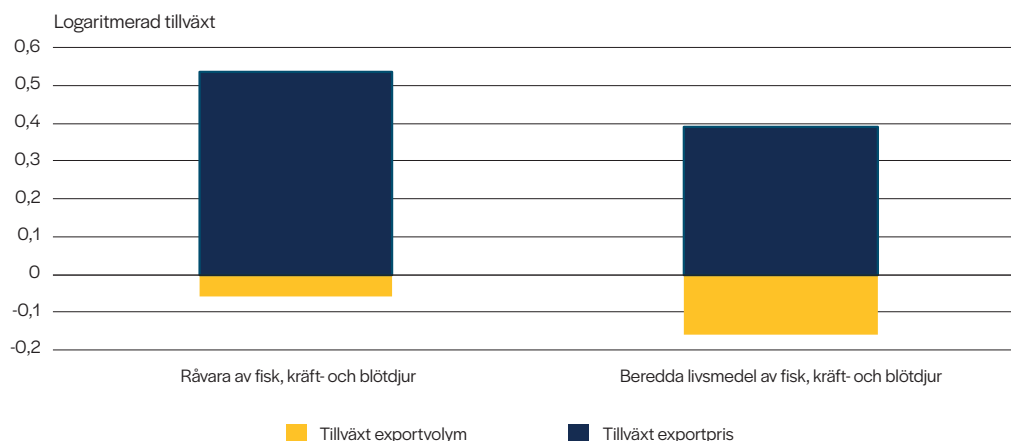
	Exportvärde 2024 (miljoner SEK)	Handelsnetto 2024 (miljoner SEK)	Exporttillväxt 2017 – 2024 (%)
Fisk, färsk eller kyld, exkl. filéer och annat fiskkött	41 863	225	53
Fisk, fryst, exkl. fiskfiléer och annat fiskkött	1 359	-138	111
Fiskfiléer och annat fiskkött	10 319	-4 136	186
Fisk, torkad, saltad eller rökt	1 946	-444	-29
Kräftdjur	238	-1 165	69
Blötdjur	67	-122	132
Mjöl och pelletar av fisk, kräftdjur och blötdjur	44	-15	4255
Fisk och kaviar beredd el. konserverad	1 204	-704	32
Kräftdjur och blötdjur, beredda el. konserverade (exkl. rökta)	318	-1 852	7

Ser man till tillväxten i fiskexporten visar tabell 11 att exporten av fiskmjöl och fiskpellets har ökat dramatiskt under perioden 2017 – 2024. Denna tillväxt har dock skett från mycket låga ingångsvärden och i absoluta tal är exportvärdet för denna varugrupp marginellt. Den största ökningen består av färsk och fryst fisk samt av fiskfiléer. Tabell 11 visar att nästan all export av fisk sker i form lågförädlad råvara och det är också dessa varugrupper som haft starkast tillväxt.

Den svenska fiskindustrin omfattar ett relativt litet men specialiserat förädlingsled som huvudsakligen består av små och medelstora företag lokaliserade längs västkusten, i södra Östersjöregionen samt i anslutning till större insjöar. Den domineras av produktion av saltad, rökt, inlagd och fryst fisk, samt tillverkning av fiskbullar, fiskfärs och fiskromprodukter. Kalix löjrom är en särskilt profilerad exportprodukt med skyddad ursprungsbeteckning (SUB) inom EU.

Figur 21 visar hur volym- respektive prisförändringar bidragit till tillväxten i exportvärde under perioden 2017 – 2024. Såväl lågförädlad fiskråvara som beredda livsmedel av fisk och skaldjur har minskat i volym samtidigt som priserna stigit. Prisutvecklingen har varit särskilt stark för lågförädlade produkter. Totalt sett har exporten av lågförädlade produkter ökat med drygt 60 procent sedan 2017, vilket uteslutande beror på att priserna stigit.

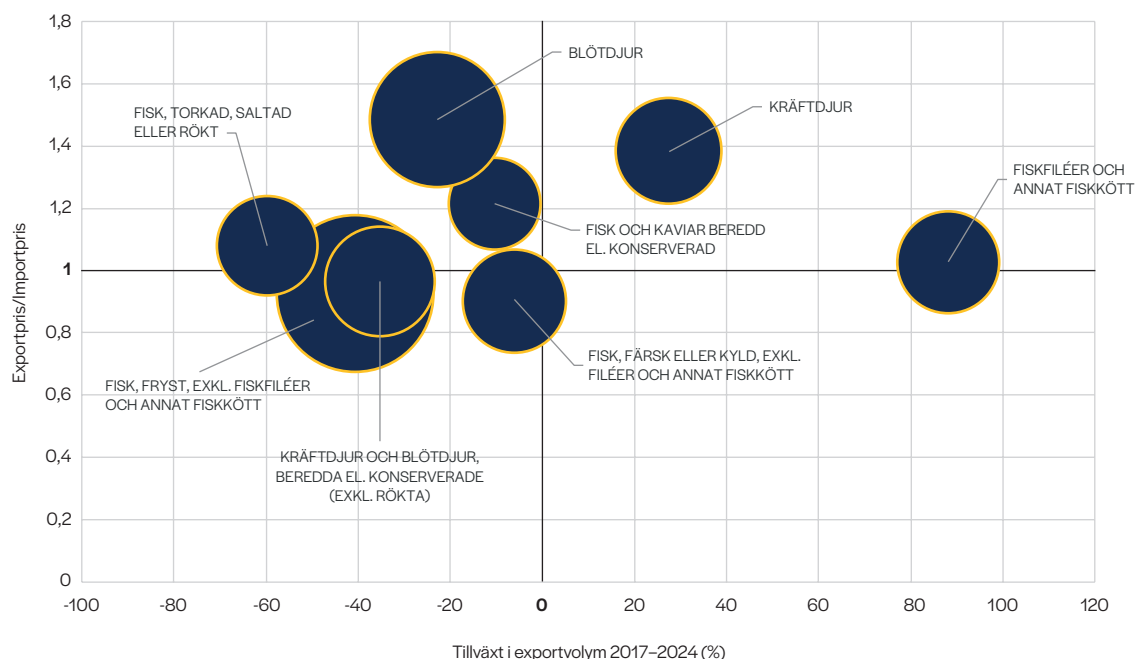
FIGUR 21 Exporttillväxt i fiskerinäringen, uppdelad på volym- och prisförändring

Figur 22 visar relationen mellan kvoten av export och importpris (y-axeln) och tillväxten i exportvolym, (x-axeln) samt förändringen i exportpris relativt importpris (punkternas storlek). Figuren avslöjar att det endast är exporten av fiskfiléer och annat fiskkött samt kräftdjur som har ökat i volym. I alla andra varugrupper har exportvolymen minskat. För kräftdjur, blötdjur och beredda produkter av fisk och fiskrom tycks svenska producenter främst konkurrera med attraktiva produkttegenskaper, då exportpriset är väsentligt högre än priset på importerade varor i samma produktgrupp. För andra varugrupper tycks priskonkurrensen vara mer dominerande.

Trots en generellt sett gynnsam prisutveckling har exportpriset inte ökat mer än importpriset i de flesta varugrupper. Undantaget är fryst fisk och blötdjur, där svenska exportprodukter stigit mer i pris än motsvarande produkter från utländska producenter. Denna ökning i relativpris har dock skett samtidigt som exportvolymerna sjunkit, vilket tyder på att prisökningen resulterat i minskad efterfrågan.

FIGUR 22 Relativpriser och tillväxt i exportvolym i värdekedjan för fisk, kräft- och blötdjur

Sammanfattningsvis präglas den svenska fiskerinäringen av en relativt liten inhemsk produktion, där förädlingsindustrin huvudsakligen hanterar lågförädlade råvaror, ofta med ursprung utanför landets gränser. Sveriges roll som transitland för norsk odlad lax, i kombination med en effektiv logistik och god tillgång till EU-marknaden, gör att exportvolymerna är höga trots att handelsnettot i flera varugrupper är negativt. Tillväxten i exportvärde drivs i stor utsträckning av prisökningar snarare än ökade volymer, särskilt inom lågförädlade segment. Samtidigt finns viss specialisering inom nischprodukter, såsom Kalix löjrom och fjällröding, där svenska producenter kan konkurrera med hög kvalitet och ursprungsprofilering.

Sammantaget visar dock kartläggningen av export från värdekedjan för fisk på en bransch där exportframgångarna i stor utsträckning bygger på goda logistik och transportsystem för vida-rehandel av importerad råvara, snarare än på nationell fångst- eller förädlingskapacitet. Trots långa kustlinjer och riklig tillgång till insjövattnen av olika slag, är svensk produktion och export av fisk och annan sjömat jämförelsevis outvecklad. Utmaningar för branschen inkluderar tillstånds-processer, konkurrens från importerad lax och regnbåge samt ett stort behov av investeringar i ny teknik. Samtidigt finns tydliga utvecklingsmöjligheter inom hållbar produktion, förädling och export, särskilt om regelverk och innovation samverkar för att stärka konkurrenskraften.

Styrkeområden inom svensk livsmedelsexport

Sveriges livsmedelsexport har under det senaste decenniet vuxit kraftigt, och trots att handelsunderskottet i sektorn är betydande finns flera tydliga styrkeområden där svenska företag visar stark konkurrenskraft på internationella marknader. Exportframgångarna är särskilt framträdande inom vissa värdekedjor där både pris- och egenskapskonkurrens bidrar till tillväxt:

- **Lågförädlade spannmålsprodukter** är ett tydligt styrkeområde. Sverige har utvecklat en konkurrenskraftig export av kvarnprodukter såsom malt, stärkelse och vetegluten, där tillväxten drivs både av ökade exportvolymerna och stigande exportpriser. Exporten har också förflyttats från rå spannmål till mer förädlade produkter, vilket tyder på ökad värdeskapande inom landet.
- **Mejerisektorn** är ett annat område med relativt stark exportutveckling. Framför allt export av koncentrerad mjölk (mjölkpulver), smör och ost visar god tillväxt. Här kan exportframgångar främst härledas till priskonkurrens men det finns också indikationer på att vissa förädlade produkter hävdar sig genom attraktiva egenskaper.
- **Fetter och oljor**, företrädesvis margarin och raffinerade vegetabiliska oljor, utgör ett område med betydande exportvärden och ett positivt handelsnetto. Margarin och hydrerade oljor är särskilt framgångsrika segment där Sverige har en stark export. Värdekedjan har en diversifierad exportportfölj med många exportprodukter som dessutom växer till nya produktsegment. Konkurrensförmågan kan härledas både till kostnadseffektivitet och till produktutveckling.
- **Dryckesindustrin** visar stark exporttillväxt, särskilt inom spritdrycker (sprit och likör) samt alkoholfria drycker. Många varugrupper tycks konkurrera främst med priset men det är samtidigt en marknad där varumärkesstyrka har stor betydelse. Sprittillverkning och produktion av alkoholfria drycker, däribland vegetabiliska mjölkdrycker, är starka på varumärkesbyggande och produktprofilering medan export av jästa drycker, i synnerhet öl inte lyckas positionera sig i premiumsegmentet på exportmarknaden utan konkurrerar i hög grad med låga priser.
- **Restprodukter och biprodukter**, såsom svinfett och vissa slaktbiprodukter, har utvecklats till nischade exportvaror. Tillväxten har i hög grad skett från låga utgångsnivåer men tyder på att svenska företag lyckats identifiera marknader för tidigare lågvärdiga restflöden.

Sammantaget visar analysen att Sveriges konkurrensfördelar i livsmedelsexporten inte enbart bygger på låga priser, utan även på ökad förädlingsgrad och förmågan att skapa produkter med egenskaper som efterfrågas på exportmarknader. Exporttillväxten inom flera sektorer drivs i hög grad av stigande priser, vilket tyder på ökad egenskapskonkurrens. En fortsatt satsning på forskning och innovation för att stärka förmågan till produktdifferentiering och effektiva produktionsprocesser framstår därför som avgörande för att stärka Sveriges position inom global livsmedelshandel. Detta förutsätter dock att det finns en livsmedelsorienterad forskning och innovativa företag med förmåga att omsätta forskningsresultat till innovativa produkter.

Finns livsmedelsorienterad forskning som kan stötta styrkeområden i svensk livsmedelsexport?

Tidigare genomlysningar av svensk livsmedelsforskning och det svenska innovationssystemet kopplat till livsmedel visar på ett betydande gap mellan forskningsinriktning och näringslivets utmaningar. Mot denna bakgrund är det intressant att undersöka hur forskningen under de senaste fem åren dockar an mot de styrkeområden inom svensk livsmedelsexport som vi identifierat ovan.

Svensk livsmedelsforskning håller generellt hög vetenskaplig kvalitet, och en bibliometrisk analys grundad på sökningar i databasen Web of Science⁴ visar att svensk livsmedelsforskning omfattar såväl jordbruksproduktion, förädlingsprocesser, livsmedelsdistribution, livsmedelssäkerhet, konsumtionsstudier samt studier av svinn och restflöden. Tabell 12 visar att det under de senaste fem åren publicerats en stor mängd artiklar av forskare vid svenska universitet, lärosäten och forskningsinstitut. Några artiklar är också ofta citerade av andra forskare, vilket tyder på att forskningen får ett genomslag i den akademiska världen. Produktion, förädling och konsumtion är de områden som har flest publikationer.

TABELL 12 Publicerade artiklar om livsmedel av forskare vid svenska lärosäten 2020–2024

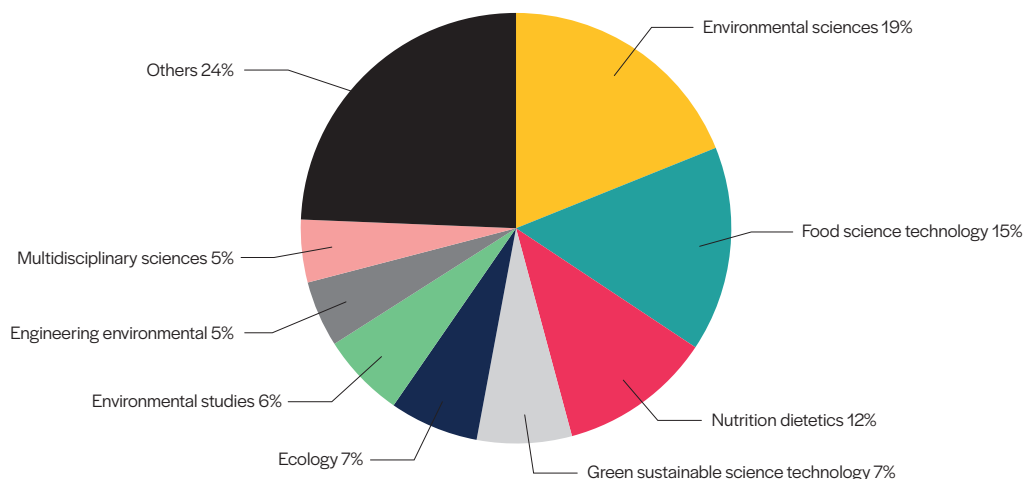
	Antal publicerade artiklar*	Antal välciterade artiklar (tillhör den procent av artiklar inom sitt område med flest citeringar)
Totalt	2 316	37
Råvaruproduktion	791	14
Livsmedelsförädling	1 018	29
Livsmedelsdistribution	122	1
Livsmedelskonsumtion	1 070	17
Livsmedelssäkerhet	264	4
Livsmedelssvinn	328	3

* Observera att samma artikel ibland dyker upp i sökningar på olika områden. I det totala antalet dubbelräknas inte dessa artiklar varför summan av delområdena är högre än det antal som anges som totalt för hela livsmedelsforskningen sammanslagen.

Figur 23 visar hur artiklarna i tabell 12 fördelar sig över olika ämnesområden. En stor andel av forskning om livsmedel har gjorts inom områdena förädling och konsumtion. En stor andel av den bibliometrisk survey of Swedish food research performed between 2005 and 2017 (Formas R8:2019; ISBN 9789154061143). Stockholm: Formas

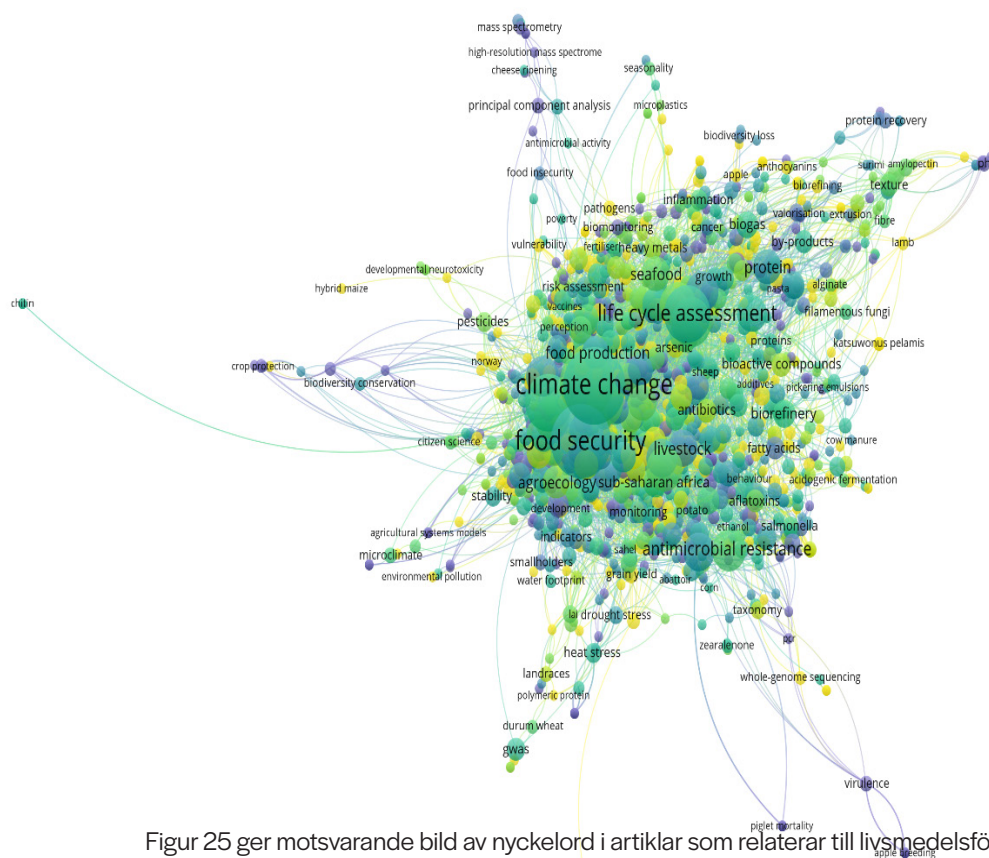
forskningspublikationerna har ett tydligt fokus på miljö, hållbarhet och klimatpåverkan. Ett annat område med många publikationer är nutrition. Denna fördelning stämmer väl med tidigare bibliometrisk analys som visar att en stor andel av svensk livsmedelsforskning är koncentrerad till teman kopplade till miljö och hälsa, särskilt inom produktions- och konsumtionsleden. Samtidigt visar analyser av svensk livsmedelsexport att styrkeområdena ligger inom spannmålsförädling (t.ex. malt, vetegluten), mejeriprodukter (t.ex. smör, koncentrerad mjölk), vegetabiliska fetter, samt alkoholhaltiga och alkoholfria drycker. Dessa exportframgångar bygger i hög grad på teknisk processförbättring och produktförädling snarare än på miljörelaterade eller nutritionsbaserade innovationer. Nutritionsoorienterade forskningsresultat kan emellertid bidra till produktutveckling och produktdifferentiering kopplat till livsmedels hälsoeffekter. Detta har sannolikt bidragit till produktdifferentiering inom bl.a. dryckesindustrin.

FIGUR 23 Publicerade artiklar 2020 – 2024, fördelade över ämnesområden

En mer detaljerad bild av forskningens inriktning ges av de ämnesord som författaren själv anger som sökbara nyckelord i sin artikel. Figur 24 illustrerar de av författarna angivna nyckelorden för de artiklar som handlar om råvaruproduktion och hur dessa ämnesområden kopplar till varandra. Figuren visar att forskningen spänner över en bredd av områden men att det samtidigt finns några ämnen som dominerar: klimatförändring, livsmedelstrygghet och livscykelanalys. Andra områden som återkommer under olika formuleringar är agro-ekologi och biodiversitet, antimikrobiell resistens samt bio-baserade processer av olika slag.

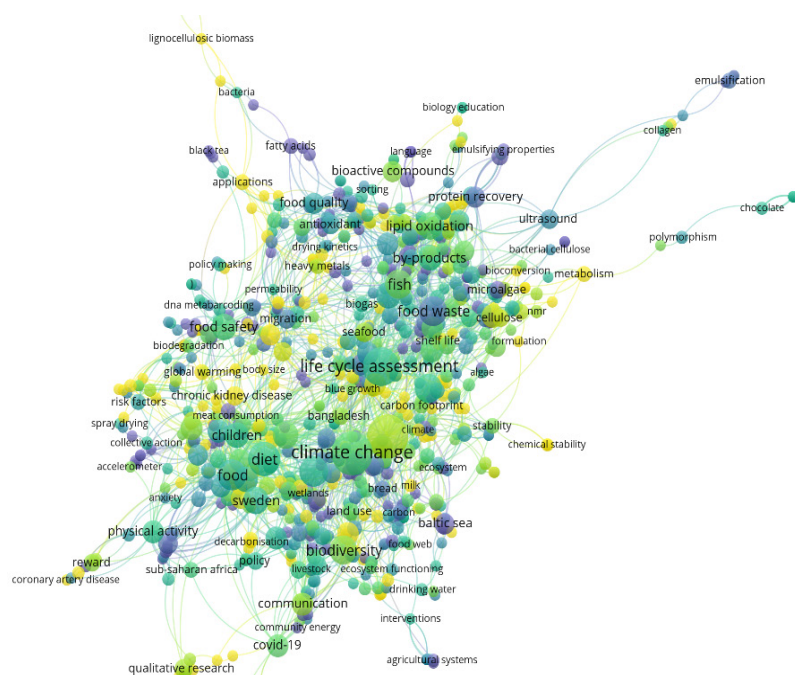
FIGUR 24 Nyckelord i artiklar som relaterar till råvaruproduktion

Figur 25 ger motsvarande bild av nyckelord i artiklar som relaterar till livsmedelsförädling. Detta ordmoln visar att forskning som kopplar till livsmedelsförädling är ännu mer fragmenterad, även om nyckelord som klimatförändringar, livscykelanalys och biodiversitet förekommer i en stor andel av artiklarna. Andra områden som framträder är matsvinn och ämnen som relaterar till medicin, hälsa och nutrition.

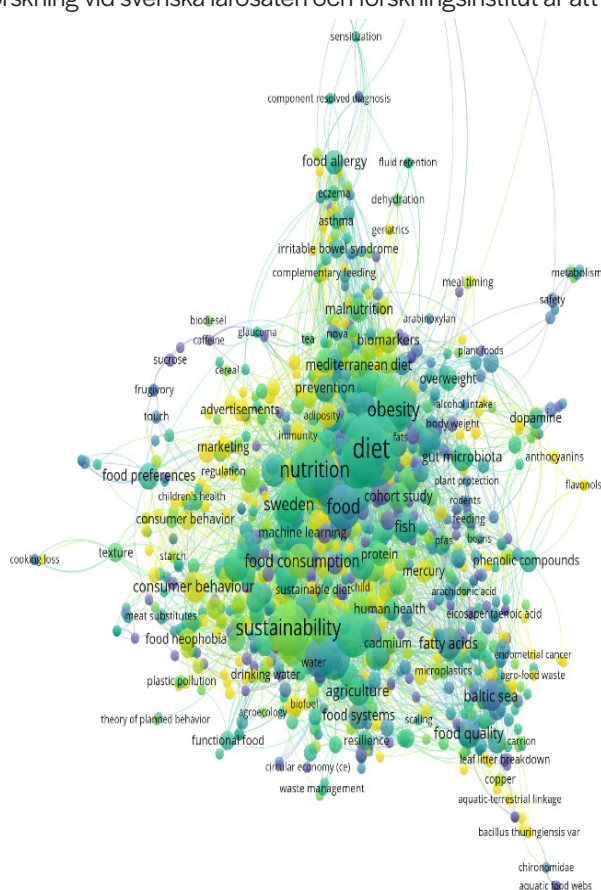
Nyckelord som kopplar till medicin, hälsa och nutrition framträder ännu tydligare i figur 26, som visar vilka nyckelord som dominerar inom svensk forskning som berör livsmedelskonsumtion. Ordmolnet illustrerar att olika aspekter av hälsa och nutrition dominerar forskning om livsmedelskonsumtion. Ett annat ofta angett nyckelord är hållbarhet och ord som kopplar resursanvändning och cirkuläritet. Ordmolnet visar också att det inom området för livsmedelskonsumtion forskas en del om konsumentbeteende samt om marknadsföring.

FIGUR 25 Nyckelord i artiklar som relaterar till livsmedelsförädling

FIGUR 26 Nyckelord i artiklar som relaterar till livsmedelskonsumtion

Den sammantagna bilden som träder fram ur den bibliometrisk kartläggningen av livsmedelsrelaterad forskning vid svenska lärosäten och forskningsinstitut är att en stor del av forskningen

centreras kring miljö, klimat och hållbarhet, samt hälsa och nutrition. En stor del av forskningen är grundforskning eller forskning som har ett systemperspektiv. Det tycks därmed finnas ett gap mellan den forskningsmässiga inriktningen och de områden där svenska företag har störst internationell konkurrenskraft. Inom flera exportsektorer råder brist på forskning kopplad till växtförädling, växtskydd, sensorik, förpackningsutveckling, processoptimering och affärsmodeller – faktorer som i praktiken är avgörande för att skapa lönsamma och marknadsanpassade produkter. Detta innebär att forskningssystemet i dag tycks ha begränsad förmåga att stödja de värdekedjor där svensk export har goda möjligheter att växa ytterligare.

Utöver denna inriktningsmässiga diskrepans finns det strukturella hinder kopplade till omvandling av forskningsresultat till kommersiellt gångbara produkter och processer. Rapporten Livsmedelskedjans nationella innovationssystem (Sweden Food Arena 2020) identifierar flera brister i det svenska innovationssystemet som särskilt hämmar innovationskraften inom livsmedelssektorn:

- **Svag koppling mellan akademi och näringsliv**, särskilt inom tillämpad forskning och utvecklingsarbete nära marknaden.
- **Otillräcklig tillgång till testbäddar, demonstrationsmiljöer och innovationsstöd** som möjliggör prototypframtagning och produktvalidering.
- **Låg tillgänglighet till innovationsstöd på landsbygden**, där många av livsmedelskedjans små och medelstora företag är lokaliserade.
- **Fragmenterad styrning och otydliga prioriteringar** i innovationspolitiken, vilket försvårar samordning mellan regionala och nationella aktörer.

Ett ytterligare hinder ligger i att många innovationssatsningar fortfarande utgår från forskningslogik snarare än marknadsbehov. Flera studier understryker att innovationer i livsmedelssektorn ofta initieras av företag snarare än från akademien, och att marknadsnära innovation kräver närvaro av både teknisk och affärsmässig kompetens. När dessa kompetenser saknas – särskilt hos mindre företag – försvåras kommersialiseringen av forskningsresultat ytterligare.

Slutsatser

Trots att animalieproduktionen ses som ryggraden i det svenska jordbruket domineras Sveriges livsmedellexport av vegetabiliska livsmedel. Sveriges livsmedelssektor har under de senaste åren visat stark exporttillväxt inom flera värdekedjor, där styrkeområden framför allt återfinns inom:

- **Spannmålsbaserade värdekedjor** – med framgångsrik export av vetegluten, malt och andra förädlade kvarnprodukter.
- **Mejerisektorn** – särskilt koncentrerad mjölk, smör och syrade produkter.
- **Vegetabiliska fetter och oljor** – i synnerhet inom margarin och raffinerade oljor.
- **Dryckessektorn** – både alkoholhaltiga (etylalkohol) och alkoholfria drycker har visat hög exporttillväxt.
- **Restprodukter och slaktbiprodukter** – t.ex. svinfett, där nischad export växer från låga nivåer.

Gemensamt för dessa styrkeområden är att exportframgångarna i hög grad finns inom segment med relativt låg förädlingsgrad och ofta inom produktområden som utgör insatsvaror i industrin för högförädlade konsumtionsfärdiga sammansatta livsmedel.

Sveriges styrkeområde på exportmarknaden tycks i många branscher vara som producent av ingredienser och insatsvaror. Detta innebär att det är relativt låg förädlingsgrad i den produktion där vi är konkurrenskraftiga på exportmarknaden och konkurrenskraften kan inom dessa områden i hög grad härledas till god förmåga att konkurrera med pris snarare än produktens egenskaper. Svenska exportframgångar bygger således i hög grad på att Sverige ligger långt fram inom processindustriell teknik. Den mest avancerade industriella tekniken är emellertid inte i särskilt stor utsträckning implementerad i mindre livsmedelsföretag och vad gäller automation och digitalisering släpar livsmedelsindustrin efter andra delar av tillverkningsindustrin.⁵

Det finns också några värdekedjor där det sker mycket produktutveckling med växande exportportfölj, såsom oljor och fetter, men för fortsatt framgång måste denna utveckling i stötts av forskning inom sensorik, produktdesign, konsumentpreferenser, förpackningsutveckling, hållbar logistik och affärsmodeller – alltså områden som är avgörande för att skapa differentierade livsmedelsprodukter med hög betalningsvilja på internationella marknader.

Mot denna bakgrund framträder ett tydligt gap mellan den svenska livsmedelsforskningens nuvarande inriktning och de behov som finns i näringslivet. En stor del av forskningen är inriktad mot klimatpåverkan, miljöeffekter och nutrition, vilket är viktiga och långsiktiga strategiska områden, men som i dagsläget har svag direkt koppling till de produkter och marknader där Sverige växer i sin export. För att forskningen på dessa områden ska stötta näringslivet och tillväxt av svensk export måste den tydligare kopplas samman med företagets behov så att ny forskningsbaserad kunskap resulterar i tillämpningar med affärsmässig potential.

⁵ Se bl.a. Tillväxtverket. (2023). *Affärsdriven livsmedelsproduktion: Förslag på kompetensbaserad automations och digitaliseringslyft för livsmedelsindustrin* (Rapportnummer 0468).

Utöver denna obalans i forskningsinriktning visar tidigare analyser av livsmedelssektorns kunskaps- och innovationssystem att förmågan att omvandla forskning till innovationer är begränsad. Små och medelstora företag, som är de företag som utgör majoriteten av företagspopulationen i livsmedelskedjan, saknar ofta tillgång till testbäddar, demonstrationsmiljöer och kommersiell kompetens för att ta idéer från prototyp till produkt. Innovationsstödet är ojämnt fördelat geografiskt och ofta anpassat till större aktörer, vilket gör att mindre företag inte når av de resurser som krävs för att utveckla och skala upp produktion av nya produkter eller implementera ny processteknik.

Ett innovationssystem med stark forskning men svag kommersialiseringskapacitet riskerar att missa möjligheterna till värdeskapande i exportdrivna sektorer. För att förbättra detta krävs ökad samverkan mellan akademi och näringsliv, samt riktade satsningar på den typ av forskning och innovationsstöd som kan utveckla och lyfta produkter vars konkurrenskraft bygger på egenskaper snarare än pris.

Policyrekommendationer

- **Prioritera tillämpad forskning inom produktdifferentiering**, särskilt sensorik, konsumentbeteende, smakpreferenser, förpackningsutveckling, hållbar logistik och digital marknadsföring – områden som direkt stöder export av livsmedel med högt förädlingsvärde.
- **Förstärk innovationsinfrastrukturen regionalt** genom att utveckla fler testbäddar och produktutvecklingsmiljöer tillgängliga för små företag i hela landet, särskilt inom produktsegment där det finns en stor internationell marknad.
- **Stimulera långsiktig samverkan mellan akademi och exportorienterade företag** genom riktade program för branschspecifika innovationspartnerskap.
- **Anpassa innovationsstödet till behov hos mikroföretag**, såsom marknadskompletterande finansieringslösningar samt tekniskt och affärsmässigt stöd för uppskalning och internationalisering.
- **Utveckla tematiska forsknings- och innovationsprogram** kopplade till befintliga exportstyrkor, med särskilt fokus på att kombinera hållbarhet med kommersiell attraktivitet.
- **Tydliggör nationella och regionala prioriteringar för livsmedelsinnovation**, med starkare koppling till exportstrategier och mål för ökad förädlingsgrad i svensk livsmedelsexport.
- **Underlätta utveckling av nya livsmedel och produktionsmetoder genom förenklade och samordnade tillståndprocesser och regelverk.**

För att stärka svensk livsmedelsproduktion måste sektorn positionera sig och ta ett kliv upp i de multinationella värdekedjorna – från effektiv råvaru- och ingrediensstillverkare till en ledande aktör inom högförädlade, differentierade exportprodukter. För detta krävs ett tydligt skifte i strategi – från hemmamarknadsorientering till världsmarknadspositionering. Detta skifte kan inte komma till stånd om inte forskning, innovationsstöd och företagsfrämjande insatser bättre speglar näringslivets faktiska tillväxtområden. Utan en mer samordnad satsning på marknadsnära kunskap riskerar Sverige att stå kvar i början av värdekedjan, där en hård priskonkurrens pressar ner lönsamheten, medan andra länder skördar de vinster som kommer av att positionera sig på marknaden med produkter som har överlägsna egenskaper.

Källförteckning

- Aghion, P., Bloom, N., Blundell, R., Griffith, R., & Howitt, P. (2005). Competition and innovation: An inverted-U relationship. *The Quarterly Journal of Economics*, 120(2), 701–728.
<https://doi.org/10.1093/qje/120.2.701>
- Aiginger, K. (1997). The use of unit values to discriminate between price and quality competition. *Cambridge Journal of Economics*, 21(3), 265–279.
<https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.cje.a013670>
- Aiginger, K. (2000). Europe's position in quality competition. *WIFO Working Papers*, No. 143.
<https://www.wifo.ac.at/www/pubid/1830>
- Andersson, M., H. Lööf and S. Johansson (2008) "Productivity and International Trade: Firm Level Evidences from a Small Open Economy" *Review of World Economics*, Vol. 144, No. 4, pp. 774 – 801
- Baldwin, R., & Freeman, R. (2022). *Supply chain contagion waves: Thinking ahead on manufacturing "contagion and reinfection" from the COVID concussion*. VoxEU.
<https://cepr.org/voxeu/columns/supply-chain-contagion-waves>
- Bernard, A. B., Eaton, J., Jensen, J. B., & Kortum, S. (2003). Plants and productivity in international trade. *American Economic Review*, 93(4), 1268–1290.
<https://doi.org/10.1257/000282803769206296>
- Bloom, N., Draca, M., & Van Reenen, J. (2016). Trade induced technical change? The impact of Chinese imports on innovation, IT, and productivity. *Review of Economic Studies*, 83(1), 87–117.
<https://doi.org/10.1093/restud/rdv039>
- Cristea, A., Hummels, D., Puzzello, L., & Avetisyan, H. (2013). Trade and the greenhouse gas emissions from international freight transport. *Journal of Environmental Economics and Management*, 65(1), 153–173.
<https://doi.org/10.1016/j.jeem.2012.06.002>
- Helpman, E., & Krugman, P. R. (1985). *Market structure and foreign trade: Increasing returns, imperfect competition, and the international economy*. MIT Press.
- Johansson, S. (2021) *Livsmedelskedjans nationella innovationssystem*. Sweden Food Arena DOI:
<https://swedenfoodarena.se/wp-content/uploads/Livsmedelskedjan-210311.pdf>
- Kiessling, A. & Hansen, W. (2024). *Akvakultur i Världen och i Sverige*. SLU Rapport.
<https://pub.epsilon.slu.se/34759/1/kiessling-a-et-al-20240829b.pdf>
- Krugman, P. R. (1979). Increasing returns, monopolistic competition, and international trade. *Journal of International Economics*, 9(4), 469–479.
[https://doi.org/10.1016/0022-1996\(79\)90017-5](https://doi.org/10.1016/0022-1996(79)90017-5)

- Krugman, P. R. (1980). Scale economies, product differentiation, and the pattern of trade. *American Economic Review*, 70(5), 950–959.
<https://www.jstor.org/stable/1805774>
- Krugman, P. R., Obstfeld, M., & Melitz, M. J. (2018). *International economics: Theory and policy* (11th ed.). Pearson.
- Melitz, M. J. (2003). The impact of trade on intra-industry reallocations and aggregate industry productivity. *Econometrica*, 71(6), 1695–1725.
<https://doi.org/10.1111/1468-0262.00467>
- Melitz, M. J., & Ottaviano, G. I. P. (2008). Market size, trade, and productivity. *Review of Economic Studies*, 75(1), 295–316.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-937X.2007.00463.x>
- Miroudot, S. (2020). *Resilience versus robustness in global value chains: Some policy implications*. OECD.
<https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/resilience-versus-robustness-in-global-value-chains-some-policy-implications-460edb8f/>
- Regeringen (2024). *Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd* (SOU 2024:56). Näringsdepartementet.
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2024/06/sou-202456/>
- Peters, G. P., Minx, J. C., Weber, C. L., & Edenhofer, O. (2011). Growth in emission transfers via international trade from 1990 to 2008. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108(21), 8903–8908.
<https://doi.org/10.1073/pnas.1006388108>
- Ricardo, D. (1817). *On the principles of political economy and taxation*. John Murray.
 (Tillgänglig online via Project Gutenberg:
<https://www.gutenberg.org/ebooks/33310>)
- Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and its discontents*. W. W. Norton & Company.
- Ström, A., & Veide Vilg, J. (2020). *Bibliometric survey of Swedish food research performed between 2005 and 2017* (Formas R8:2019; ISBN 9789154061143). Stockholm: Formas
- Tillväxtverket. (2023). *Affärsdriven livsmedelsproduktion: Förslag på kompetensbaserad automations och digitaliseringslyft för livsmedelsindustrin*. Tillväxtverket Rapport Nr 0468. DOI: 0468 Affärsdriven livsmedelsproduktion – förslag på kompetensbaserad automations- och digitaliseringslyft för livsmedelsindustrin

SWEDENFOODARENA.SE

SWEDEN FOOD ARENA®

